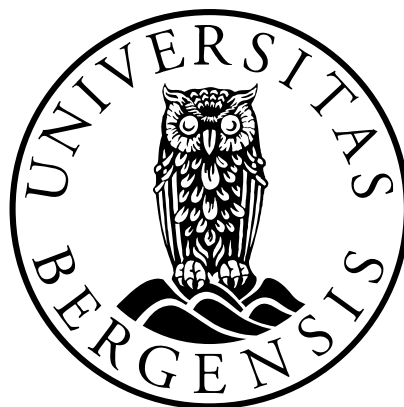

Forsøk på medvirkning til terrorhandling

*Kravet til tilstrekkelig konkretisert
fullbyrdelsesforsett for en medvirker*

Kandidatnummer: 75

Antall ord: 13 286

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2023

INNHALDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	3
1.1	Tema og bakgrunn.....	3
1.2	Vilkår for straff etter § 131 tredje ledd	4
1.3	Aktualitet, problemstilling og rettskildebilde.....	5
1.4	Fremstillingen videre.....	6
2	MEDVIRKNINGSLÆREN	8
2.1	Den alminnelige medvirkningsregelen.....	8
2.2	Forsøk på medvirkning.....	10
3	FORSØK PÅ MEDVIRKNING TIL TERRORHANDLING: § 131 TREDJE LEDD, JF. § 15	12
3.1	Innledning.....	12
3.2	Kravet til tilstrekkelig konkretisert fullbyrdelsesforsett for en medvirker.....	13
3.2.1	Ordlyden i straffeloven § 131 tredje ledd.....	13
3.2.2	Forarbeider	14
3.2.3	Rettspraksis: Rt. 1974 s. 382 (Lillehammer-saken)	15
3.2.4	Rettspraksis: HR-2022-1299-A.....	16
3.2.4.1	<i>Saksforhold og problemstilling</i>	16
3.2.4.2	<i>Høyesteretts forståelse av rettsstilstanden</i>	17
3.2.4.3	<i>Hva kan utledes om konkretiseringskravet?</i>	19
4	HVORDAN KAN RETTSTILSTANDEN FORSTÅS?	23
4.1	Innledning.....	23
4.2	Kort om medvirkningsansvarets og forsøksansvarets begrunnelse.....	23
4.2.1	Medvirkningsansvarets begrunnelse	23
4.2.2	Forsøksansvarets begrunnelse	24
4.3	Forholdet til skadefølgeprinsippet.....	27
4.3.1	Innledning.....	27

4.3.2	Er lovgivers begrunnelse for kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling tilstrekkelig forankret i skadefølgeprinsippet?	27
4.3.3	Kan dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandling begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet?	29
4.4	Bør konkretiseringskravet være det samme for alle typer medvirkning?	31
4.4.1	Innledning.....	31
4.4.2	Fysisk medvirkning til terrorhandling.....	31
4.4.3	Psykisk medvirkning til terrorhandling.....	34
4.4.4	Passiv medvirkning til terrorhandling	35
4.4.5	Konklusjon	38
5	KONKLUSJON	41
	KILDEREGISTER	43

1 Innledning

1.1 Tema og bakgrunn

Det følger av straffeloven § 131 tredje ledd at:¹

«Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første ledd eller § 132, og foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk. Forsøket straffes mildere enn fullbyrdet overtredelse. § 16 annet ledd gjelder tilsvarende.»

Den særskilte forsøksbestemmelsen viderefører strl. 1902 § 147 a femte ledd, som ble innført med lov 21. juni 2013 nr. 85. Straffeloven § 131 tredje ledd innebærer at den nedre grensen for forsøk forskyves, sammenlignet med den alminnelige forsøksregelen i § 16, slik at straffansvaret utvides. Bestemmelsen gjelder i stedet for den alminnelige forsøksreglen, slik at anvendelse av § 16 ikke vil være aktuelt ved spørsmål om overtredelse av § 131.²

Før innføringen var forberedelser til terrorhandlinger begått av enkeltpersoner alene i praksis straffrie.³ Årsaken var at lovgiver anså det som «lite praktisk», ettersom «terrorhandlinger [vanligvis] utføres av grupper av personer».⁴ Etter terrorangrepet 22. juli 2011 endret imidlertid lovgiver denne oppfatningen, og på bakgrunn av trusselbildet fant departementet det nødvendig å kriminalisere terrorforberedelser foretatt av personer som handler alene.⁵ I trusselvurderingen vektla departementet at erfaringer har vist at enkeltpersoner alene kan planlegge og gjennomføre alvorlige terrorhandlinger, og at potensielle terrorister trolig i økende grad vil forsøke å utnytte at det er vanskelig å oppdage og å sikre samfunnet mot soloterrorister.⁶ I proposisjonen trekker departementet også frem at forsøksansvarets nedre grense ofte i tid og sted vil ligge tett opp til fullbyrdelsen av handlingen for de mest alvorlige forbrytelsene.⁷ Blant

¹ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.). Paragrafhenvvisninger videre i avhandlingen er henvisninger til straffeloven 2005 dersom noe annet ikke eksplisitt fremkommer.

² Prop. 131 L (2012-2013) s. 62 og 90. Sidetallshenvisninger til forarbeider brukt i avhandlingen, viser til sidetall i elektroniske versjoner av forarbeidene.

³ Innst. 442 L (2012-2013) s. 4.

⁴ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 42.

⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 62.

⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

annet på dette grunnlag fant lovgiver behov for å utvide straffansvaret for terrorforberedelser, og innføre den særskilte forsøksregelen.

1.2 Vilkår for straff etter § 131 tredje ledd

Straffeloven § 131 tredje ledd første punktum stiller to hovedvilkår for at en gjerningsperson skal kunne holdes strafferettslig ansvarlig for forsøk på terrorhandling. For det første må gjerningspersonen ha hatt «forsett om å fullbyrde» en terrorhandling, og for det andre må gjerningspersonen ha foretatt «handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen». Det er dette andre hovedvilkåret som gjør at § 131 tredje ledd skiller seg fra det alminnelige forsøksansvaret.⁸

Ordlyden «legger til rette for og peker mot gjennomføringen» i § 131 tredje ledd angir den nedre grensen for forsøk på terrorhandling. Den nedre grensen i den alminnelige forsøksregelen i § 16 første ledd, krever at gjerningspersonen foretar noe som «leder direkte mot utføringen». Lovgivers formål med særregelen var å senke terskelen for hvor langt gjerningspersonen må ha kommet før straffansvar inntre, slik at også forberedelsesliknende handlinger foretatt lenger unna fullbyrdelsen regnes som straffbart forsøk.⁹ Lovgiverviljen innebærer at spesialbestemmelsen skulle være «en reell og vesentlig utvidelse av straffansvaret».¹⁰

Hva gjelder den øvre grensen for forsøk, må denne som alltid trekkes ved fullbyrdet forbrytelse. Dersom gjerningsbeskrivelsen i ett eller flere av grunnstraffebudene oppregnet i § 131 første ledd er oppfylt, og gjerningspersonen i tillegg hadde den nødvendige terrorhensikten som følger av § 131 annet ledd, foreligger det en fullbyrdet terrorhandling. Da er ikke lenger forsøksbestemmelsen i tredje ledd aktuell; den øvre grensen for forsøk er passert.

⁸ Erling Johannes Husabø, *Terrorisme i norsk strafferett: Ein analyse av straffelova kapittel 18*, Fagbokforlaget 2018, s. 65.

⁹ Til tross for at strl. § 131 tredje ledd kriminaliserer forberedelseshandlinger, er det ikke et forberedelsesstraffebud, men en utvidet kriminalisering av forsøksansvar, se Husabø (2018) s. 64. Ved innføringen av § 131 tredje ledd var dette et nyskapende lovteknisk grep, som innebar at bestemmelsen fikk et videre forsøksbegrep enn forsøksbegrepet i resten av straffelovgivningen. Lovgivningsteknikken er kritisert i en rekke vitenskapelige avhandlinger for å bryte med både den generelle systematikken i forsøkslæren, og med den indre systematikken i strl. kapittel 18, se nærmere Husabø (2018) s. 323 med videre henvisninger. Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette i denne avhandlingen, men problematikken er verdt å være bevisst når rekkevidden av strl. § 131 tredje ledd skal vurderes.

¹⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 62.

I tillegg til at den nedre grensen for forsøk er passert, krever § 131 tredje ledd at gjerningspersonen har hatt «forsett om å fullbyrde» en terrorhandling. Det er dette vilkåret om fullbyrdelsesforsett som vil undersøkes i denne avhandlingen, og det vil redegjøres nærmere for kravet nedenfor.

1.3 Aktualitet, problemstilling og rettskildebilde

Forsøksregelen i § 131 tredje ledd er kritisert på en rekke punkter. For det første kritiseres den for å være svært vidt og generelt utformet, og for at forarbeidene gir liten veiledning for hvordan bestemmelsen skal forstås.¹¹ Selv om forarbeidene avbøter problemet med den vide og generelle lovteksten til en viss grad, ved å påpeke at det er de «farlige og straffverdige» forberedelsene som rammes, argumenterer Husabø for at det er uheldig at lovteksten skaper tvil om hvor den nedre grensen for det straffbare går.¹²

Bestemmelsen kritiseres videre for å være en kilde til uoversiktlige konkurransproblemer.¹³ Den utvidede nedre grensen for forsøk i § 131 tredje ledd, innebærer i realiteten at den særskilte forsøksregelen fungerer som en generell forberedelsesregel for terrorhandlinger. Dette har ført til at bestemmelsen helt eller delvis overlapper med andre forberedelsesstraffebud i straffeloven kapittel 18.¹⁴ I forlengelsen av dette kritiseres også den spesielt vide strafferammen ved brudd på § 131 tredje ledd, som er fengsel i 20 år og 11 måneder.

Selv om den særlige forsøksregelen kriminaliserer forberedeshandlinger, er strafferammen vesentlig høyere enn i forberedelsesstraffebudene i straffeloven kapittel 18. Dette overlater svært mye til domstolenes skjønn, og Husabø tar til orde for at differansen i strafferammene gjør det enda mer utfordrende å finne rimelige løsninger på konkurransproblemene.¹⁵

Ti år etter innføringen av § 131 tredje ledd sitter vi fortsatt med en bestemmelse det er utfordrende å forstå rekkevidden av, og som har skapt uoversiktlige konkurransspørsmål. Dette til tross for at terrorhandlinger begått av enkeltpersoner alene er et økende samfunnsproblem.¹⁶

¹¹ Se Husabø (2018) s. 323, der forfatteren anbefaler lovgiver å oppheve straffebudet. Se også Katrine Holter, *Det utvidede ansvaret for terrorforsøk: Med en analyse av Oslo tingretts dom i sak TOSL-2021-40978*, s. 399.

¹² Prop. 131 L (2012-2013) s. 44 og Husabø (2018) s. 323.

¹³ Husabø (2018) s. 323.

¹⁴ Husabø (2018) s. 323.

¹⁵ Husabø (2018) s. 323.

¹⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

Den utvidede forsøksregelen er altså utfordrende å få grep om og anvende i seg selv. Når enhver form for medvirkning dessuten kan føre til ansvar for forsøk på medvirkning til terrorhandling med hjemmel i § 131 tredje ledd, jf. § 15, blir nedslagsfeltet til forsøksregelen stort, og bestemmelsen desto mer problematisk.

Denne avhandlingen vil undersøke vilkåret om fullbyrdelsesforsett i § 131 tredje ledd, og hvor konkretisert fullbyrdelsesforsett til en medvirker må være for å kunne dømmes for forsøk på medvirkning til terrorhandling.

I undersøkelsen av problemstillingen vil jeg se hen til rettskildene i samsvar med alminnelig juridisk metode.¹⁷ Kildetilfanget til straffebudet i § 131 tredje ledd er nokså begrenset, spesielt hva gjelder rettskilder som treffer problemstillingen konkret. Spørsmålet er ikke regulert i lovgivningen, og før HR-2022-1299-A var det også i liten grad tatt stilling til dette i rettspraksis.¹⁸ Selv om dommen bidrar med en viss rettslig avklaring, gir den nokså begrenset veiledning for fremtidige saker. Det er likevel den eneste høyesterettsavgjørelsen per dags dato som behandler problemstillingen, og dommen vil derfor nyte en sentral plass i avhandlingen. Det begrensede kildetilfanget har gjort det nødvendig å ta et noe bredere rettskildebilde i betraktning. Ved å se til formålsbetraktninger og helheten i strafferetten, kan det trekkes legitime slutninger om hvordan rettsstilstanden vedrørende § 131 tredje ledd, jf. § 15 kan forstås.

1.4 Fremstillingen videre

Avhandlingens kapittel 2 inneholder en redegjørelse for den alminnelige medvirkningsregelen i § 15, samt straffansvarsformen «forsøk på medvirkning». I kapittel 3 vil kravet til tilstrekkelig konkretisert fullbyrdelsesforsett for en medvirker ved forsøk på medvirkning til terrorhandling undersøkes.

Mens kapittel 3 gir en rettsdogmatisk analyse av kravet til fullbyrdelsesforsett i § 131 tredje ledd, jf. § 15, vil det i kapittel 4 drøftes nærmere hvordan rettsstilstanden *kan* forstås. I dette kapitlet vil dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandling vurderes opp mot skadefølgeprinsippet. I tillegg vil det undersøkes om konkretiseringskravet bør være det

¹⁷ Se for eksempel Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utg., Universitetsforlaget 2001.

¹⁸ Jf. HR-2022-1299-A avsnitt 25. Første domfellelse etter § 131 tredje ledd ble avsagt så sent som 29. juni 2021 i TOSL-2021-40978. Tingrettsdommen gjaldt imidlertid ikke forholdet til § 15.

samme for alle hovedformene for medvirkning. Kapittel 5 inneholder noen avsluttede bemerkninger om kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling.

2 Medvirkningslæren

2.1 Den alminnelige medvirkningsregelen

Den alminnelige medvirkningsregelen i norsk strafferett følger av § 15, som fastsetter at:

«Et straffebed rammer også den som medvirker til overtredelsen, når ikke annet er bestemt.»

Før straffeloven 2005 fantes det ingen generell lovbestemmelse om medvirkning. Norsk strafferett har likevel alltid hatt innslag av medvirkningsansvar, og rettspraksis tilknyttet straffeloven 1902 utviklet et medvirkningsansvar basert på en «naturlig fortolkning av gjerningsbeskrivelsen».¹⁹ Med innføringen av § 15 i straffeloven 2005, var meningen å videreføre rettstilstanden, og at tvilsspørsmål skulle løses gjennom rettspraksis og juridisk teori.²⁰ Rettspraksis og teori om det ulovfestede medvirkningsansvaret som gjaldt før § 15 trådte i kraft, vil følgelig være relevante rettskilder når rekkevidden av medvirkningsansvaret skal fastsettes.

Ordlyden «overtredelsen» i § 15 forutsetter at det er utført en handling som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i et konkret straffebed. For at noen skal kunne holdes strafferettslig ansvarlig for medvirkning, forutsetter det at én eller flere andre personer har utført en handling som oppfyller gjerningsbeskrivelsen.²¹ For å kunne medvirke til «overtredelsen», må det fremdeles være mulig å påvirke hovedgjerningen, og § 15 dekker derfor kun fortidig og samtidig medvirkning – ikke etterfølgende bistand.²² Utover det er medvirkningsbestemmelsen generell, og dekker både fysisk, psykisk og passiv medvirkning.

At et straffebed «også» rammer den som medvirker til overtredelsen, tilsier at den vanlige strafferammen i straffebedet gjelder for alle deltakere.²³ Forarbeidene understreker likevel at medvirkningsansvaret er et selvstendig straffansvar.²⁴ Prinsippet om selvstendig bedømmelse innebærer at det må foretas en selvstendig vurdering av om den potensielle medvirkeren

¹⁹ Linda Gröning, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utg., Fagbokforlaget 2019, s. 318 og 320.

²⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 410.

²¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 197.

²² Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 318.

²³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 317.

²⁴ Se for eksempel Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 412.

oppfyller straffbarhetsvilkårene – medvirkeren kan straffes selv om hovedgjerningspersonen ikke kan det, og omvendt.²⁵ Dersom hovedgjerningspersonen ikke kan straffes, for eksempel fordi han ikke oppfyller skyldkravet eller fordi han var utilregnelig, har altså ikke disse subjektive forholdene betydning for medvirkerens straffansvar.

Ordlyden «medvirker» forutsetter en form for tilknytning mellom bistandshandlingen og utførelsen av hovedgjerningen, men er taus om hva slags og hvor sterk sammenheng det må være mellom disse. Forarbeider, rettspraksis og juridisk teori presiserer imidlertid kravet til årsakssammenheng, og det kan hevdes at det som kreves er et «medvirkende årsaksforhold».²⁶ Det kreves altså ikke at bistanden er en nødvendig betingelse for utførelsen av hovedgjerningen.

Ettersom § 15 omfatter alle former for medvirkning, og årsakskravet er lite strengt, vil en rekke dagligdagse handlinger rent faktisk kunne oppfylle grunnkravet for medvirkningsansvar. Den generelle rettsstridsreservasjonen gjelder imidlertid også for medvirkningshandling, noe som gjør at § 15 i flere tilfeller må tolkes innskrenkende.²⁷ Rettsstridskravet begrenser på denne måten området for straffbar medvirkning i stor grad.

I tillegg til rettsstridskravet, begrenser også skyldkravet medvirkningsansvaret. Paragraf 21 fastsetter at straffelovgivningen bare rammer «forsettlige lovbrudd med mindre annet er bestemt». Dette gjelder også for medvirkningsansvar, jf. § 1. Hovedregelen er altså at medvirkeren må begå en handling som «dekker gjerningsbeskrivelsen» med forsett, jf. § 22. Gjerningsbeskrivelsen for medvirkningsansvar følger av § 15, og hva forsettet må dekke styres dermed av denne bestemmelsen.

At den som «medvirker til overtredelsen» også kan straffes, innebærer i praksis et krav om «dobbel» forsett.²⁸ Medvirkeren må både ha forsett om at en annen vil fullbyrde forbrytelsen (en form for fullbyrdelsesforsett), og at hans/hennes egen handling vil stå i et medvirkende årsaksforhold til hovedgjerningen.²⁹ Det er denne siste delen av det doble forsettskravet som gjør at en kan si at medvirkeren har fullbyrdelsesforsett for sin egen del.

²⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 412.

²⁶ Se Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 331 med videre henvisninger.

²⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 411.

²⁸ Se Erling Johannes Husabø, *Straffansvarets periferi: Medverking, forsøk, førebuing*, Universitetsforlaget 1999, s. 240; Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 335 og Husabø (2018) s. 61.

²⁹ Husabø (1999) s. 240.

2.2 Forsøk på medvirkning

Straffeloven inneholder både en alminnelig forsøksbestemmelse i § 16, som gjelder for alle «lovbrudd», og flere andre særlige forsøksbestemmelser, slik som § 131 tredje ledd. Under «lovbrudd» faller også medvirkning som omfattes av § 15.³⁰ Det vil si at forsøk på medvirkning i utgangspunktet er straffbart i relasjon til alle straffebud der enten medvirkning eller forsøk er kriminalisert.³¹ Dette innebærer en betydelig utvidelse av straffansvaret.

Et slikt forsøksansvar for medvirkere er aktuelt i to typetilfeller. For det første er det aktuelt der medvirkeren mislykkes i å medvirke til fullbyrdelsen: Medvirkeren gir for eksempel hovedmannen en rifle han har forsett om at hovedmannen vil bruke i en terroraksjon. Hovedmannen ender imidlertid opp med å bruke et annet våpen. I en slik situasjon foreligger ikke den nødvendige årsakssammenhengen for å kunne holde medvirkeren ansvarlig for fullbyrdet medvirkning; han kan kun holdes strafferettslig ansvarlig for *forsøk* på medvirkning.

I det andre typetilfellet har medvirkeren lyktes i fullbyrdet medvirkning. Hovedmannen har imidlertid mislyktes i å fullbyrde terrorhandlingen, for eksempel fordi han ble pågrepet før terrorhandlingen kunne regnes som fullbyrdet. I en slik situasjon kan ikke hovedmannen dømmes for mer enn forsøk, ettersom den øvre grensen for forsøk ikke er passert.³² Dette gjelder også for medvirkeren, jf. ordlyden «medvirker til overtredelsen» i § 15. Den aktuelle «overtredelsen» i et slikt tilfelle er forsøk på terrorhandling, jf. § 131 tredje ledd.

Til tross for at det kan fremstå mer nærliggende å omtale det andre typetilfellet som «medvirkning til forsøk», vil i det følgende karakteristikken «forsøk på medvirkning» brukes om begge typetilfellene. Begrunnelsen for dette er at medvirkerens ansvar er uavhengig av hvor langt hovedmannen har kommet: Selv om hovedmannen ikke har passert den nedre grensen for forsøk, kan fortsatt straffansvar være aktuelt for medvirkeren. Hvor langt hovedmannen har kommet på veien mot fullbyrdet overtredelse, er irrelevant når en medvirkers ansvar skal vurderes.³³ Det er ikke engang nødvendig at den tiltenkte hovedpersonen har påbegynt forberedelser til lovbruddet.³⁴

³⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 416.

³¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 381.

³² Se Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 381.

³³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 382.

³⁴ Se f.eks. Johs. Andenæs, Georg Fr. Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utg., Universitetsforlaget 2016, s. 341.

Ettersom gjerningsbeskrivelsen for medvirkning følger av § 15, uavhengig av om det er spørsmål om medvirkning til fullbyrdet forbrytelse eller forsøk på medvirkning, er forsettskravet til en medvirker det samme. Medvirkeren må både ha forsett om at en annen vil fullbyrde forbrytelsen, og at hans/hennes egen handling vil stå i et medvirkende årsaksforhold til hovedgjerningen.³⁵

Lovgivers begrunnelse bak kriminaliseringen av medvirknings- og forsøksansvar, vil redegjøres for i avsnitt 4.2. Årsaken til at dette først behandles i kapittel 4, er at begrunnelsen vil knyttes direkte opp mot oppgavens tema, nemlig forsøk på medvirkning til terrorhandling.³⁶ Det vil da være mest hensiktsmessig å først redegjøre for § 131 tredje ledd, jf. § 15.

³⁵ Husabø (1999) s. 240.

³⁶ Se avsnitt 4.3 hvor det undersøkes om dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandling kan forsvares ut fra lovgivers begrunnelse.

3 Forsøk på medvirkning til terrorhandling: § 131 tredje ledd, jf. § 15

3.1 Innledning

Det følger som nevnt av § 15 at et straffebud også gjelder for den som medvirker til overtredelsen, «når ikke annet er bestemt». Paragraf 131 tredje ledd stenger ikke for medvirkningsansvar, og enhver form for medvirkning kan følgelig medføre ansvar for forsøk på medvirkning til terrorhandling med hjemmel i § 131 tredje ledd, jf. § 15. Rekkevidden av straffansvaret for forsøk på medvirkning til terrorhandling må avgjøres ved å sammenholde vilkårene for forsøk i § 131 tredje ledd med vilkårene for medvirkning i § 15.³⁷

Temaet i denne avhandlingen er den første delen av det doble forsettskravet i relasjon til § 131 tredje ledd, nemlig hvilke krav som stilles til en medvirkers forsett om at en annen vil fullbyrde en terrorhandling.

Avhandlingen avgrenser mot en vurdering av kravet om forsett om et medvirkende årsaksforhold. Det vil likevel undersøkes om formen for årsakssammenheng kan ha innvirkning på konkretiseringskravet til fullbyrdesforsettet.³⁸ Utover dette avgrenses det mot det særlige forsettskravet om terrorhensikt som gjelder for § 131.³⁹

³⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 281.

³⁸ Se avsnitt 4.4.

³⁹ For at en overtredelse av grunnstraffebudene i § 131 første ledd skal anses som en terrorhandling, kreves i tillegg «terrorhensikt», jf. § 131 første ledd, jf. annet ledd. Oppgaven avgrenser mot dette subjektive vilkåret, men for oversiktens skyld påpekes det at en medvirker ikke nødvendigvis må begå medvirkningshandlingen med terrorhensikt. Dersom medvirkeren på handlingstidspunktet har forsett om hovedmannens terrorhensikt, men selv har et annet formål med medvirkningen, for eksempel økonomisk vinning, vil dette trolig være tilstrekkelig for ansvar etter § 131 også for medvirkeren, se Husabø (2018) s. 62. Dette er diskutert i teorien, men blant annet Husabø mener de beste grunner taler for at det er tilstrekkelig at medvirkeren har hatt forsett om hovedmannens terrorhensikt, og argumenterer for at forarbeidsuttalelsene i Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 343 trekker i samme retning.

Dersom medvirkeren handler med terrorhensikt uten at hovedmannen har det, er det åpenbart tilstrekkelig for at medvirkeren skal kunne holdes ansvarlig etter § 131, jf. § 15, jf. det grunnleggende prinsippet om et selvstendig medvirkningsansvar.

3.2 Kravet til tilstrekkelig konkretisert fullbyrdelsesforsett for en medvirker

3.2.1 Ordlyden i straffeloven § 131 tredje ledd

Det fremgår av § 131 tredje ledd at gjerningspersonen må ha hatt «forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første ledd eller § 132» for å kunne straffes for forsøk på terrorhandling. Hovedvilkåret om fullbyrdelsesforsett gjelder både for en hovedmann og en eventuell medvirker, jf. § 15. For en medvirkers del innebærer dette at medvirkeren på tidspunktet for medvirkningshandlingen må ha hatt forsett om at *noen andre* kommer til å fullbyrde en terrorhandling – som er definert i § 131 første ledd – altså utføre en handling som oppfyller alle elementene i grunnstraffebudet sin gjerningsbeskrivelse, med terrorhensikt.⁴⁰

Ordlyden «forsett om å fullbyrde» tilsier at medvirkeren må ha hatt et forsett slik det er definert i § 22 på tidspunktet for medvirkningshandlingen. Ordlyden krever ikke et spesielt forsett, og både hensiktsforsett, bevissthets-/sannsynlighetsforsett og eventuelt forsett er derfor tilstrekkelig til å oppfylle kravet om fullbyrdelsesforsett. Utover det er ordlyden taus om hvor konkretisert forsettet må være for å kunne holdes straffansvarlig.

Vilkåret om fullbyrdelsesforsett er likt formulert i den generelle forsøksbestemmelsen i § 16 og den særlige forsøksbestemmelsen i § 131 tredje ledd. Det som kreves er «forsett om å fullbyrde et lovbrudd». Selv om § 131 tredje ledd retter seg mot spesifiserte lovbrudd, er kravet til fullbyrdelsesforsett det samme som det ville vært etter § 16.⁴¹ Rettskilder tilknyttet fullbyrdelsesforsettet i § 16 er derfor relevante når kravet etter den særlige forsøksbestemmelsen skal undersøkes. Ettersom § 131 tredje ledd retter seg mot spesifikke straffebud, vil det imidlertid tas hensyn til at det kan være spesielle momenter som er av større eller mindre betydning når kravet til fullbyrdelsesforsett etter denne bestemmelsen skal vurderes.

⁴⁰ Husabø (1999) s. 204 og Husabø (2018) s. 65.

⁴¹ Husabø (2018) s. 65.

3.2.2 Forarbeider

Departementet presiserer i forarbeidene til den særskilte forsøksbestemmelsen at straffansvar «forutsetter at fullbyrdelsesforsettet er kommet til uttrykk i ytre handlinger», og at det er «de foretatte handlingene sett i sammenheng med gjerningspersonens forsett som skaper fare for terrorhandlinger og som gjør handlingene straffverdige».⁴² At det er fullbyrdelsesforsettet som begrunner straffansvar for forsøk, fremgår også av forarbeidene til den alminnelige forsøksbestemmelsen.⁴³ Hvorvidt vilkåret om fullbyrdelsesforsett er oppfylt, er altså helt avgjørende når spørsmål om overtredelse av § 131 tredje ledd skal vurderes. Selv handlinger som representerer omfattende forberedelser, og dermed for lengst har passert den nedre grensen for forsøk i § 131 tredje ledd, vil kunne være straffrie dersom forberedelsene er foretatt uten at den handlende har bestemt seg for å gjennomføre en terrorhandling.⁴⁴

I relasjon til forsettskravet i § 131 tredje ledd uttaler departementet:⁴⁵

«Gjerningspersonen må ha utvist forsett – han må ha bestemt seg for å fullbyrde den straffbare handlingen. I tillegg kreves at gjerningspersonen har foretatt ytre handlinger som kan anses for å peke mot en terrorhandling. I totalvurderingen av subjektive og objektive forhold, vil det likevel måtte kreves en bevisst beslutning fra gjerningspersonen om at en terrorhandling skal gjennomføres. Det kreves ikke at det er tatt en beslutning om alle detaljer om selve gjennomføringen eller at beslutningen gjelder en helt konkret forbrytelse. Det er tilstrekkelig at det kan bevises at beslutningen gjelder en terrorhandling.»

At det er «tilstrekkelig at det kan bevises at beslutningen gjelder en terrorhandling», kan isolert forstås slik at det er nok at gjerningspersonen har bestemt seg for å begå en handling som rammes av § 131 første ledd, og at det ikke kreves at forsettet er konkretisert utover dette. Sett i sammenheng med setningen foran, om at det «ikke [kreves] at det er tatt en beslutning om alle detaljer om selve gjennomføringen eller at beslutningen gjelder en helt konkret forbrytelse», er det likevel klart at lovgiver forutsetter at fullbyrdelsesforsettet er konkretisert i en viss grad for å oppfylle kravet i § 131 tredje ledd. Selv om lovgiver er tydelig på at fullbyrdelsesforsettet ikke må dekke «alle detaljer» ved terrorhandlingen, er det utfordrende å utlede fra forarbeidene

⁴² Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

⁴³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 414.

⁴⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 62.

⁴⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 84, jf. s. 90.

nøyaktig hvor mange eller hvilke detaljer forsettet må dekke for at fullbyrdelsesforsettet skal være tilstrekkelig konkretisert til å kunne dømmes for forsøk på terrorhandling.

Noe mer presist om hvor konkretisert fullbyrdelsesforsettet må være for å oppfylle vilkåret i § 131 tredje ledd, er altså vanskelig å utlede av forarbeidene. Spørsmålet om konkretiseringskravet til en medvirkers forsett er ikke berørt overhodet. Tausheten kan tolkes slik at lovgiver mener at kravet til fullbyrdelsesforsettet skal forstås likt som kravet som gjelder etter den alminnelige forsøksbestemmelsen i § 16, og at dette også gjelder for en medvirker. Dette tolkningsalternativet støttes av departementets uttalelse om at «[f]orslaget [om kriminalisering av terrorforberedelser] tar utgangspunkt i det etablerte alminnelige forsøksansvaret, som reiser tilsvarende problemstillinger».⁴⁶ Et annet tolkningsalternativ er at lovgiver ikke har vurdert straffansvaret for en medvirker i relasjon til § 131 tredje ledd i det hele tatt. I så tilfelle åpner det for å stille ulike krav til fullbyrdelsesforsettet til en medvirker, enn til en hovedgjerningsperson.

3.2.3 Rettspraksis: Rt. 1974 s. 382 (Lillehammer-saken)

Kravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett, var tema i Rt. 1974 s. 382 (Lillehammer-saken). Tiltalen gjaldt drap, og ikke terrorhandling, men kjennelsen sier likevel noe om hvor konkretisert en medvirkers fullbyrdelsesforsett må være for å kunne holdes straffansvarlig. Dette kan igjen gi holdepunkter for konkretiseringskravet i relasjon til § 131 tredje ledd.

Saken gjaldt fire tiltalte, som på ulike måter hadde bistått en ukjent hovedgjerningsperson med å ta livet av en mann. Tre av de tiltalte ble domfelt for medvirkning til forsettlig drap. Den siste tiltalte ble imidlertid dømt for uaktsomt drap, ettersom forsettet hennes ikke var tilstrekkelig konkretisert om at aksjonen skulle lede til et drap. I Lillehammer-saken kunne ikke Høyesterett fastslå at medvirkerne hadde forsett med hensyn til hvem hovedgjerningspersonen skulle være. Fullbyrdelsesforsettet var heller ikke særlig konkretisert når det gjald tidspunkt eller sted for hvor drapet skulle skje. Høyesterett fant likevel at fullbyrdelsesforsettet for tre av de tiltalte var tilstrekkelig konkretisert til at de kunne dømmes for medvirkning til drap etter straffeloven 1902

⁴⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

§ 233.⁴⁷ Saken illustrerer at det ikke stilles strenge krav til hvor konkretisert fullbyrdelsesforsettet må være for å kunne holdes ansvarlig for medvirkning.

Husabø hevder at heller ikke offeret trenger å være kjent for medvirkeren, ettersom det blant annet kan føre til «uhaldbare konsekvensar ved brotsverk utførte innan grupper med streng disiplin og stort hemmelegald».⁴⁸ I Lillehammer-saken var medvirkernes forsett konkretisert med hensyn til hvem offeret skulle være, men Husabø argumenterer altså for at manglende konkretisering på dette punktet ikke ville ha hindret medvirkningsansvar. I så tilfelle står vi igjen med ytterst få omstendigheter ved en medvirkers forsett som må være konkretisert for at kravet skal være oppfylt. Skal en følge Husabøs linje, kunne det ha vært tilstrekkelig i Lillehammer-saken at kun fullbyrdelsesforsettet med hensyn til måten hovedhandlingen skulle utføres på, var konkretisert. En medvirker må ha forsett om en bestemt krenkelse av et bestemt straffebud, men utover det viser altså denne avgjørelsen at konkretiseringskravet til fullbyrdelsesforsettet ikke er særlig strengt.⁴⁹

3.2.4 Rettspraksis: HR-2022-1299-A

3.2.4.1 Saksforhold og problemstilling

Forsøk på medvirkning til terrorhandling var nylig tema i høyesterettsdommen HR-2022-1299-A. Saken gjaldt en deltaker i IS (heretter A), hvor deltakelsen bestod i å fremme organisasjonens budskap, blant annet ved å oppfordre til terrorhandlinger på sosiale medier. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var om mannen hadde tilstrekkelig konkretisert forsett om at en annen ville fullbyrde en terrorhandling til å kunne dømmes for forsøk på medvirkning til terrorhandling (§ 131 tredje ledd, jf. § 15), eller om oppfordringene ble rammet av det mindre alvorlige straffebudet i § 136 bokstav a om oppfordring til terrorhandling. Høyesterett kom i motsetning til lagmannsretten til at mannens fullbyrdelsesforsett var tilstrekkelig konkretisert til at oppfordringene måtte regnes som forsøk på medvirkning til terrorhandling.

Spørsmålet om hvor konkretisert fullbyrdelsesforsettet må være for å kunne holdes strafferettslig ansvarlig for forsøk på medvirkning til terrorhandling, er som vist ikke regulert i lovgivningen. Før HR-2022-1299-A har problemstillingen også i liten grad vært behandlet av

⁴⁷ Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902).

⁴⁸ Husabø (1999) s. 243.

⁴⁹ Husabø (1999) s. 243.

domstolene. Dommen er derfor helt sentral når avhandlingens problemstilling skal behandles. I det følgende vil Høyesteretts argumentasjon i HR-2022-1299-A analyseres, og det vil undersøkes hvilken veiledning Høyesteretts uttalelser gir for konkretiseringskravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett.

3.2.4.2 Høyesteretts forståelse av rettsstilstanden

I relasjon til en medvirkers fullbyrdelsesforsett uttaler Høyesterett i avsnitt 21:

«For å dømmes for forsøk på medvirkning må kravene til forsøksforsett og medvirkningsforsett være oppfylt. Både for forsøksforsettet og medvirkningsforsettet er sakens springende punkt om As fullbyrdelsesforsett med hensyn til de terrorhandlingene han oppfordret til, var tilstrekkelig konkretisert til at han kan dømmes for forsøk på medvirkning.»

Høyesterett utpensler i avsnitt 25 følgende kravet til fullbyrdelsesforsett ved medvirkning til brudd på § 131 tredje ledd. Etter å ha presisert at konkretiseringskravet ikke er regulert i lovgivningen, og at heller ikke rettspraksis har tatt stilling til spørsmålet i særlig grad, viser Høyesterett i avsnitt 26 til Rt. 2008 s. 1342, og uttaler at det er «[d]et nærmeste man kommer».

Kort oppsummert gjaldt ankeutvalgsavgjørelsen i Rt. 2008 s. 1342 medvirkning til grovt ran av malerier fra Munch-museet. Spørsmålet for ankeutvalget var om lagmannen hadde bygget på riktig rettsoppfatning da han hadde instruert lagretten om kravet til tilstrekkelig konkretisert fullbyrdelsesforsett. I dommens avsnitt 15 og 16 uttaler ankeutvalget:

«For å kunne domfelle for medvirkning til grovt ran er det verken et krav at ranet er rettet mot en bestemt fysisk eller juridisk person, eller at det dreier seg om en bestemt form for gjenstand [...]

Følgelig er det heller ikke et vilkår for domfellelse at forsettet omfatter hvem den fornærmede er, eller hva som blir borttatt – så lenge forsettet knytter seg til at det blir begått et grovt ran innen rimelig tid.»

Til dette kommenterer Høyesterett i HR-2022-1299-A avsnitt 27 og 28 at:

«Denne uttalelsen kan forstås slik at det ikke stilles nærmere krav til konkretisering av forsettet enn at det dekker en «artsbestemmelse» av den aktuelle handlingen – hva slags lovbrudd det i så fall vil dreie seg om – så lenge forsettet også omfatter at lovbruddet skal finne sted «innen rimelig tid». Dette er også den forståelsen som aktor i saken her har argumentert for: Så lenge medvirkerens forsett omfatter at det vil bli begått en handling som rammes av § 131 første ledd eller § 132 innen rimelig tid, stilles det ikke ytterligere krav til forsettet med hensyn til sted, forøvelsesmåte, hvem hovedgjerningsperson eller offer vil være og så videre.

Her kan det imidlertid være grunn til å peke på at forsettet med hensyn til forøvelsesmåten forutsetningsvis var konkretisert et stykke på vei i saken i Rt. 2008 s. 1342: Medvirkeren hadde skaffet våpenet og bilen som skulle brukes under ranet. Men avgjørelsen viser likevel at det ikke ble stilt krav om forsett med hensyn til hvor ranet skulle skje, eller hva som skulle ranes.»

Etter en gjennomgang av Rt. 2008 s. 1342 og Rt. 2015 s. 149, oppsummerer Høyesterett i avsnitt 31 med at det er «holdepunkter for å oppstille et krav om en viss konkretisering av medvirkerens fullbyrdelsesforsett ut over en ren «artsbestemmelse» av hovedgjerningen, og at den skal finne sted innen rimelig tid etter medvirkningshandlingen». Noen nærmere kriterier for hvor konkretisert fullbyrdelsesforsett til en medvirker må være, klarer imidlertid ikke Høyesterett å utlede av tidligere rettspraksis.

Etter å ha vist til en uttalelse i juridisk teori om spørsmålet, konkluderer førstvoterende i avsnitt 34 med at det ved vurderingen av en medvirkers fullbyrdelsesforsett må foretas «en konkret helhetsvurdering, der konkretiseringen av visse omstendigheter ved hovedhandlingen kan veie opp for manglende konkretisering av andre».⁵⁰ Uttalelsen tilsier at hva som er en tilstrekkelig konkretisering av fullbyrdelsesforsettet må avgjøres konkret i den enkelte sak, etter en grundig vurdering av gjerningspersonens forsett. Det er følgelig ikke så lett å si noe helt generelt om hva som er et tilstrekkelig konkretisert fullbyrdelsesforsett for å kunne dømmes for forsøk på medvirkning til terrorhandling etter § 131 tredje ledd, jf. § 15.

⁵⁰ Uttalelse fra Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 337: «[M]edvirkerens forsett må relatere seg til et brudd på et bestemt straffebud ved en eller flere bestemte anledninger, selv om tid, sted og måte for forbrytelsen ikke trenger å være fullt ut spesifisert i medvirkerens bevissthet». Høyesterett uttaler i HR-2022-1299-A avsnitt 33 at dette «kan være et nyttig utgangspunkt for vurderingen, selv om formuleringen om at tid, sted og måte ikke behøver å være «fullt ut spesifisert», nok kan forstås slik at den går vel langt i å kreve konkretisering».

I det følgende vil Høyesteretts konkrete vurdering av domfeltes fullbyrdelsesforsett i HR-2022-1299-A undersøkes. Hva var det som gjorde fullbyrdelsesforsettet tilstrekkelig konkretisert til at han kunne dømmes for forsøk på medvirkning til terrorhandling, istedenfor oppfordring til terrorhandling, slik lagmannsretten hadde kommet til?

3.2.4.3 Hva kan utledes om konkretiseringskravet?

I vurderingen av om As fullbyrdelsesforsett var tilstrekkelig konkretisert, bygget Høyesterett på lagmannsrettens bevisbedømmelse.⁵¹ Lagmannsretten kom i sin dom til at As forsett var «tilstrekkelig konkretisert med hensyn til hvilke forbrytelser som hovedgjerningspersonen eller –personene skulle begå i terrorhensikt, nemlig drap, terrorbombing og grov kroppsskade».⁵² Lagmannsretten kom også til at kravet om at medvirkningsforsettet må «relatera seg til ei bestemt krenking av det aktuelle straffbodet» var oppfylt.⁵³ Når lagmannsretten likevel kom til at As forsett ikke var tilstrekkelig konkretisert, var det knyttet opp mot manglende konkretisering rundt omstendigheter som «tidspunkt, sted, måten hovedhandlingen [skulle] utføres på, hvem hovedgjerningspersonen [skulle] være, og eventuelt også hvem som [ville] være offer».⁵⁴ Da dette ikke var tilstrekkelig konkretisert, kunne han heller ikke dømmes for medvirkning.

Høyesterett kom imidlertid til at lagmannsretten hadde stilt for strenge krav til konkretiseringen av fullbyrdelsesforsettet, og mente at vilkåret var oppfylt.⁵⁵

I begrunnelsen for at konkretiseringskravet er oppfylt, starter Høyesterett i avsnitt 55 med å påpeke at innholdet i As utsagn må holdes opp mot at de «knyttet seg direkte til den opphetete situasjonen i Danmark i det aktuelle tidsrommet», noe lagmannsretten ikke hadde lagt særlig vekt på. Videre i samme avsnitt uttaler Høyesterett at «[u]tsagnet om at Danmark skulle bli det nye Frankrike viser også at terroraksjonene – i alle fall helst – skulle skje i Danmark, og det var åpenbart at dette skulle skje som svar på provokasjonene med koranbrenning og lignende, altså på en måte som klargjorde denne sammenhengen».

⁵¹ Jf. avsnitt 47.

⁵² Jf. avsnitt 50.

⁵³ Husabø (1999) s. 242.

⁵⁴ Jf. avsnitt 51.

⁵⁵ Jf. avsnitt 53.

Med dette knytter Høyesterett As uttalelser tydelig til den prekære situasjonen i Danmark på tidspunktet for As oppfordringer. Flere av As uttalelser retter seg direkte mot Danmark, som for eksempel «[d]anskene har gått over alle grenser», «[...] Jhenna firdaws er har [sic] kommet ned til Danmark og kaller på folk» og «[v]i vil at Danmark skal bli det nye Frankrike».⁵⁶ Når førstvoterende mener det kan bevises at «terroraksjonene – i alle fall helst – skulle skje i Danmark», tyder dette på at Høyesterett mener at As fullbyrdelsesforsett iallfall til en viss grad er konkretisert med hensyn til stedet for terrorhandlingene.

As forsett med hensyn til tidspunktet for terrorhandlingen, vurderes ikke eksplisitt. Samtidig fremkommer det implisitt at A hadde hensikt om at terrorhandlingen skulle finne sted så snart som mulig, ettersom den skulle være et svar på den opphetede politiske situasjonen i Danmark, med koranbrenninger og andre provokasjoner. Dette kan være en indikasjon på at Høyesterett mente at As forsett til en viss grad også var konkretisert med hensyn til tidspunktet for terrorhandlingen.

Videre trekker Høyesterett i avsnitt 55 frem at den «konkrete forøvelsesmåten» ikke var nærmere spesifisert, men at «oppfordringen gikk klart ut på å drepe eller skade mange på én gang». Det påpekes også at A delte oppskrifter på molotov-cocktails og napalm, også kjent som brannbomber, i tilknytning til oppfordringene om brannstiftelse.⁵⁷

Uttalelsen viser at Høyesterett ikke mener at As forsett med hensyn til måten terrorhandlingen skulle utføres på kan sies å ha vært fullstendig konkretisert. Samtidig bygger førstvoterende på at A hadde en klar hensikt med oppfordringene, nemlig at den/dem oppfordringene rettet seg mot skulle skade eller drepe mange på én gang. Sammenhold med As konkrete forslag på hvordan dette målet kunne realiseres, gjør dette at As forsett med hensyn til måten terrorhandlingen skulle utføres på iallfall kan sies å være konkretisert til en viss grad. En slik relativ grad av konkretisert forsett om hvordan hovedhandlingen skal utføres, er også det mest praktiske for en medvirker i et slikt oppfordringstilfelle. Hensikten med oppfordringene vil da ofte være at en annen skal utføre en terrorhandling med stort skadepotensial. Hvordan terrorhandlingen konkret utøves vil trolig være av mindre interesse for den som bidrar med psykisk medvirkning.

⁵⁶ Uttalelsene tiltalen bygger på fremgår i sin helhet av dommens avsnitt 3.

⁵⁷ Se «|b]renn hus og bygninger» i avsnitt 3.

Høyesterett vurderer ikke As forsett med hensyn til hvem som ville være offer for terrorhandlingen eksplisitt. Dette kan tyde på at forsettet ikke var særlig konkretisert på dette punktet. Samtidig fremkommer det implisitt at målet med en terrorhandling skulle være å hevne seg på ikke-muslimer i Danmark. Dette kan tolkes ut fra flere av As utsagn, som for eksempel «[...] ikke la kuffar slippe unna uten konsekvenser».⁵⁸ Mer konkret hvem som skulle være offer for terrorhandlingen, omfattes likevel ikke av As fullbyrdelsesforsett. A hadde forsett om å skade og drepe så mange som mulig, men hvem som skulle være offer synes mer tilfeldig.⁵⁹ På dette punktet var dermed As forsett i liten grad konkretisert.

I avsnitt 56 uttaler Høyesterett at oppfordringene ikke var rettet til klart identifiserbare mulige hovedgjerningspersoner, men at oppfordringene var rettet mot «en mindre gruppe og til dels mot enkeltdeltakere i gruppene». Gruppene som omtales er to chattegrupper på det sosiale mediet Telegram, som gir mulighet for kryptert og hemmelig chat. I perioden oppfordringene tiltalen bygger på ble fremsatt, hadde «gruppe 1» opptil 30 medlemmer, mens «gruppe 2» hadde et varierende antall på mellom tre og tolv medlemmer. Personen anonymisert som «N1» i dommen, var eier av begge gruppene.⁶⁰

Høyesterett fremhever særlig en uttalelse i gruppe 2-gruppen om at «dere klarer lett 20+», i tilknytning til at N1 hadde svart med «ja wallah» på As meldinger som lød «ta alle dere kan» og «danskene har gått over alle grenser».⁶¹ Førstvoterende viser også til at A, etter uttalelsen i gruppe 2 om at Jhanna firdaws var kommet til Danmark, til en konkret samtalepartner fulgte opp med: «Skal du holde deg unna Jhenna fordi du vil ha barn? Eller vil du gifte deg? Eller du har akkurat giftet deg [sic]».⁶²

Ettersom det sosiale mediet Telegram ble brukt, var chattene krypterte og hemmelige. As oppfordringer rettet seg derfor ikke til klart identifiserbare mulige hovedgjerningspersoner. Fullbyrdelsesforsettet var derfor ikke fullstendig konkretisert med hensyn til hvem hovedgjerningspersonen skulle være. Høyesterett trekker likevel gjentatte ganger frem chattegruppe 2, samtaler som A har hatt med enkeltpersoner i chatten, og oppfordringer som fremstår mer rettet mot enkelte chattdeltakere. At chattegruppe 2 blir viet betydelig mer

⁵⁸ «Kuffar» er et nedsettende ord for ikke-muslimer, jf. avsnitt 44.

⁵⁹ Se avsnitt 55.

⁶⁰ Jf. avsnitt 40.

⁶¹ «Wallah» betyr «jeg sverger», se avsnitt 41.

⁶² «Jhenna»/«Jhanna» betyr paradiset, mens «firdaws» er den beste delen av paradiset, dit selvmordsbombere ifølge IS' ideologi kommer, jf. avsnitt 43.

oppmerksomhet i vurderingen av fullbyrdelsesforsettet enn gruppe 1, tyder på at Høyesterett mener at størrelsen på gruppen er av betydning. Selv om oppfordringene ikke retter seg mot klart identifiserbare mulige hovedgjerningspersoner, er de rettet mot et svært begrenset antall personer. Det er ikke tale om en storskala offentlig oppfordring, men en mer intens oppfordring rettet mot en liten gruppe, hvor deltakerne forutsetningsvis har en ideologi liknende As. I tillegg til oppfordringer rettet mot alle de tre til tolv medlemmene i chattgruppe 2, har A ved flere anledninger henvendt seg til enkeltpersoner og kommet med uttalelser som kunne være egnet til å påvirke dem til å begå terrorhandlinger.

Selv om chattdeltakerne ikke var klart identifiserbare, slik at As forsett ikke omfattet nøyaktig hvem en eventuell hovedgjerningsperson skulle være, var flere av oppfordringene rettet mot en svært liten gruppe, og til dels enkeltdeltakere. Dette taler for at As forsett var konkretisert i relativt stor grad med hensyn til hvem hovedgjerningspersonen skulle være, nemlig én eller flere av chattdeltakerne, med særlig fokus på enkelte av deltakerne i chattgruppe 2. Det ser ut til at Høyesterett mener å gi uttrykk for den samme oppfatningen i avsnitt 56.

Selv om det at deltakerne i chattegruppene er anonyme gjør fullbyrdelsesforsettet noe mindre konkretisert, kan ikke dette ha nevneverdig betydning i denne sammenheng. Oppfordring, planlegging og annen psykisk medvirkning til terrorhandlinger foregår i stor grad over krypterte og hemmelige medier, slik som Telegram. Det medfører at normen vil være at eventuelle hovedgjerningspersoner ikke er klart identifiserbare for en eventuell medvirker. Når medvirkeren i tilfelle har utpekt seg en svært begrenset personkrets, kan forsettet med hensyn til hvem hovedgjerningspersonen skal være sies å være konkretisert i relativt stor grad.

Avslutningsvis i forsettsvurderingen konkluderer Høyesterett i avsnitt 57 med at «[d]isse omstendighetene til sammen innebærer [...] at fullbyrdelsesforsettet var tilstrekkelig konkretisert til at A må dømmes for forsøk på medvirkning til terrorhandlinger».

Etter mitt syn kan det ikke utledes særlig mye fra avgjørelsen i HR-2022-1299-A om konkretiseringskravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett. Selv om dommen gir et eksempel på et tilfelle hvor fullbyrdelsesforsettet var tilstrekkelig konkretisert, er begrunnelsen såpass konkret at den gir begrenset veiledning for fremtidige saker. Utover at det må foretas «en konkret helhetsvurdering, der konkretiseringen av visse omstendigheter ved hovedhandlingen kan veie opp for manglende konkretisering av andre», er det uklart hvor terskelen for hva som samlet sett er tilstrekkelig ligger.

4 Hvordan kan rettstilstanden forstås?

4.1 Innledning

Gjennomgangen av rettskildene i kapittel 3 viser at gjeldende rett er uklar angående hvor konkretisert en medvirkers fullbyrdelsesforsett må være for å kunne holdes ansvarlig etter § 131 tredje ledd, jf. § 15. I kapittel 4 vil det undersøkes om det finnes holdepunkter for å si noe nærmere om hvordan rettstilstanden kan forstås.

For å utlede noe mer konkret om hvordan konkretiseringskravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett i relasjon til § 131 tredje ledd kan forstås, er det viktig å forstå begrunnelsen for kriminalisering av medvirknings- og forsøks-/forberedelseshandlinger generelt. I avsnitt 4.2 vil det derfor gis en kort redegjørelse for begrunnelsen bak disse ansvarstypene. I avsnitt 4.3 er formålet å undersøke om dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandling kan forsvareres ut fra denne begrunnelsen.

Avslutningsvis vil det i avsnitt 4.4 drøftes om konkretiseringskravet til fullbyrdelsesforsettet bør være det samme i relasjon til de ulike formene for medvirkning, eller om formen for medvirkning kan ha innvirkning på konkretiseringskravet.

4.2 Kort om medvirkningsansvarets og forsøksansvarets begrunnelse

4.2.1 Medvirkningsansvarets begrunnelse

Det følger klart av skyldprinsippet at ingen skal hefte for en annen persons feil.⁶³ Det vil si at en medvirkers straffansvar aldri kan begrunnes i hva hovedgjerningspersonen har gjort, eller skal gjøre, men i hva medvirkeren selv har gjort. For å holde en person ansvarlig for medvirkning, må altså medvirkningshandlingen i seg selv være klanderverdig. Spørsmålet blir derfor hva som gjør medvirkningshandlingen klanderverdig.⁶⁴

⁶³ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 321.

⁶⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 321.

I forarbeidene til § 15 uttaler departementet at «[d]ersom det først er grunnlag for å kriminalisere en handling, vil det normalt også være god grunn til å kriminalisere medvirkning».⁶⁵ Uttalelsen indikerer at kriminaliseringen av medvirkning i stor grad bygger på den samme begrunnelsen som for kriminaliseringen av hovedhandlingen. I relasjon til kriminaliseringsspørsmålet generelt uttaler departementet at «[s]kadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår [...]: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet».⁶⁶ Ettersom begrunnelsen ifølge forarbeidene også gjelder for medvirkning, må også medvirkningsansvaret la seg begrunne ut fra skadefølgeprinsippet.⁶⁷ Spørsmålet blir da om medvirkningshandlinger medfører en slik skade som spesialstraffebudet skal beskytte mot, eller fare for slik skade.⁶⁸

Spørsmålet om hvordan kriminalisering av medvirkningshandlinger kan begrunnes i skadefølgeprinsippet, har vært diskutert i juridisk teori.⁶⁹ I lys av formålet med denne avhandlingen, er det her tilstrekkelig å trekke frem at medvirkningshandlinger virker inn på overtredelsen av det konkrete straffebudet, og at det er denne sammenhengen med hovedgjerningen som gjør medvirkningen klanderverdig. På denne måten relaterer klanderer seg til den skade eller fare for skade som hovedgjerningen representerer for det vernede rettsgodet.⁷⁰

4.2.2 Forsøksansvarets begrunnelse

Straffelovkommisjonen begrunnet i liten grad hvorfor forsøk burde kriminaliseres.⁷¹ Etter at skadefølgeprinsippet i 2002 ble introdusert som det sentrale utgangspunktet og grunnvilkåret for kriminalisering, uttalte imidlertid departementet at:⁷²

⁶⁵ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 96.

⁶⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

⁶⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 321.

⁶⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 321.

⁶⁹ Andenæs hevdet bl.a. at medvirkning måtte forstås slik som farestraffebud, ettersom medvirkningshandlinger medfører en «begunstigelse av forbrytelsen og derved av de straffbare handlingers antall». Slik argumenterte Andenæs for at medvirkningshandlinger i seg selv utgjør en fare for skade, uavhengig av om det foreligger årsakssammenheng med hovedgjerningen. Se kort sammenfatning i Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 321-322.

⁷⁰ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 322.

⁷¹ Se Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 357, hvor det imidlertid vises til at kommisjonen fremhevet at forsøk avdekker en forbrytersk vilje.

⁷² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 101.

«Som det går frem [...] foran, bør det normalt være et grunnvilkår at en handling volder skade for at den skal kriminaliseres. Det pekes også på at et kriminelt sinnelag i seg selv ikke bør danne grunnlag for bruk av straff. Likestilt med at handlingen volder skade, er imidlertid at den volder fare for skade, og det vil ofte være tilfellet med forsøkshandlinger. Derfor er det ikke i strid med skadefølgeprinsippet å kriminalisere forsøkshandlinger.»

Uttalelsen viser at lovgiver begrunner kriminalisering av forsøk med at forsøkshandlinger ofte vil volde fare for skade. Den samme begrunnelsen ble gitt for at også visse typer forberedelseshandlinger kunne og burde kriminaliseres.⁷³

Som illustrert ovenfor, begrunnes kriminaliseringen av fullførte forbrytelser, medvirkning, forsøk og forberedelse på tilnærmet samme måte, nemlig ut fra skadefølgeprinsippet. Dette er forståelig når lovgiver har lagt til grunn at skadefølgeprinsippet bør være «utgangspunkt og grunnvilkår» for kriminalisering. Samtidig er det verdt å merke seg at skadefølgeprinsippet ble fremhevet av lovgiver som kriminaliseringsgrunnlag *etter* at handlingene rent faktisk var kriminaliserte. Før skadefølgeprinsippet ble fremhevet av lovgiver, var kriminaliseringen av forsøks- og forberedelseshandlinger primært forankret i personens innstilling og sinnelag.⁷⁴ Det er åpenbart nok at lovgiver ikke kunne holde fast ved denne subjektive begrunnelsen. Det kan likefult stilles spørsmål ved om den plutselige endringen i begrunnelsen for forsøksansvaret burde fått konsekvenser for omfanget og utformingen av ansvaret, noe lovgiver ikke drøftet.⁷⁵

Det er altså klart at lovgiver begrunner kriminaliseringen av forsøks- og forberedelseshandlinger med at de kan være farlige. Forarbeidene er imidlertid lite informative om akkurat *hva* som gjør dem farlige. I teorien forklares gjerne farebegrepet som en «ukontrollert, mulig årsakssammenheng mellom en handling eller en tilstand og en ubestemt skade».⁷⁶ I tilfeller hvor gjerningspersonen har mistet kontrollen over en påbegynt forbrytelse,

⁷³ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 105, hvor departementet uttaler at «[k]riminalisering av forberedelseshandlinger lar seg forene med skadefølgeprinsippet fordi slik forberedelse bidrar til å skape fare for at skade kan oppstå».

⁷⁴ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 358.

⁷⁵ Se Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 358. Spørsmålet faller utenfor avhandlingens kjerne, og vil derfor ikke behandles. Den noe ufullstendige begrunnelsen bak kriminalisering av forsøks- og forberedelseshandlinger kan likevel ha relevans for spørsmålet om hvordan rettsstilstanden kan forstås når det gjelder kravet til konkretisert fullbyrdesforsett ved forsøk på medvirkning til terrorhandling.

⁷⁶ Jf. Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 358. Forfatterne skriver videre at «[i] dette ligger at faren alltid må bedømmes ut fra situasjonen da gjerningspersonen utførte sin forutgående handling, før utfallet av den var avklart».

vil det ofte bero på tilfeldigheter om forbrytelsen fullbyrdes eller ikke. I slike tilfeller gir det god mening å begrunne straffansvar for forsøk med at forsøkshandlingen volder fare for skade. Der gjerningspersonen fortsatt sitter med kontrollen over det videre hendelsesforløpet, kan det imidlertid sies å være mindre intuitivt at handlingen volder fare for skade. Gröning, Husabø og Jacobsen sin forståelse av forsøksansvaret kan likevel forklare ansvaret også i tilfeller der gjerningspersonen fortsatt sitter med kontrollen over det videre hendelsesforløpet. Forfatterne skriver at forsøksansvaret etter deres mening skal:⁷⁷

«fungere som en «buffersone» mot potensielle krenkelser av de rettsgodene som straffebudene er satt til å verne. Derfor må utstrekningen av forsøksansvaret vurderes i lys av behovet for å beskytte de aktuelle interesser og interessebærere.

[...] Dersom en person har gått så langt at det for en tenkt, nøytral observatør er grunn til alvorlig bekymring for at en bestemt forbrytelse nå vil bli utført, kan vi si at handlingen forstyrrer en vernet frihetssfære. Da foreligger det en situasjon som myndighetene må være berettiget til å beskytte borgerne mot.»

Denne tenkte, nøytrale observatøren, må etter forfatterens syn forutsettes å vite at gjerningspersonen har forsett om å utføre en bestemt type forbrytelse.⁷⁸ På denne måten kan forsøksansvaret – i tillegg til skadefølgeprinsippet – begrunnes ut fra den negative betydningen handlingen i et objektivt perspektiv har for de aktuelle vernede rettsgodene. En slik begrunnelse av forsøksansvaret taler for at desto lenger ut i periferien lovgiver ønsker å strekke straffansvaret, desto mer alvorlige konsekvenser må handlingen kunne ha, og de vernede rettsgodene bør være sentrale for å legitimere et slikt inngrep i handlefriheten.

Hvorvidt den spesielt vide kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling er tilstrekkelig begrunnet til at den kan forsvares ut fra det som er utpenslet ovenfor, vil undersøkes i avsnitt 4.3.

⁷⁷ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 359-360.

⁷⁸ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 360.

4.3 Forholdet til skadefølgeprinsippet

4.3.1 Innledning

Sammenlignet med det alminnelige forsøksansvaret i § 16, innebærer spesialbestemmelsen i § 131 tredje ledd en vesentlig utvidelse av straffansvaret.⁷⁹ Ettersom også medvirkning til overtredelse av § 131 tredje ledd er kriminalisert, jf. § 15, utvides straffansvaret ytterligere. Når straffansvaret strekker seg såpass langt ut i periferien, bør kriminaliseringen være godt begrunnet for å kunne forsvares.

Det er klart nok at overtredelse av § 131 kan ha alvorlige konsekvenser for både enkeltindivider og samfunnet, og at straffebudet verner om sentrale rettsgoder. Hvilke rettsgoder som berøres, avhenger av hvilken type terrorhandling det er tale om. Mens noen av grunnstraffebudene verner om individuelle rettsgoder som liv og frihet, verner andre om fellesgoder som den allmenne sikkerheten eller naturmiljøet.⁸⁰ Det videregående forsettskravet om terrorhensikt innebærer i tillegg at § 131 verner om kollektive rettsgoder som ikke fanges opp av grunnstraffebudene.⁸¹ At terrorhandlinger kan ha svært alvorlige konsekvenser, og i tillegg berører ytterst sentrale rettsgoder, forsvaret i stor grad en vid kriminalisering på området.

I avsnitt 4.3 er formålet å undersøke om den spesielt vide kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling kan begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet, som ifølge lovgiver bør være «utgangspunkt og grunnvilkår» for kriminalisering.⁸² Dersom kriminaliseringen ikke kan begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet, kan det stilles spørsmål ved om den nåværende kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling egentlig kan forsvares.

4.3.2 Er lovgivers begrunnelse for kriminaliseringen av forsøk på medvirkning til terrorhandling tilstrekkelig forankret i skadefølgeprinsippet?

Skadefølgeprinsippet trekkes ikke eksplisitt frem som begrunnelse for kriminaliseringen av terrorforberedelser i § 131 tredje ledd. I gjennomgangen av gjeldende rett viser likevel lovgiver

⁷⁹ Se avsnitt 1.2.

⁸⁰ Husabø (2018) s. 45.

⁸¹ Husabø (2018) s. 45.

⁸² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 88.

til forarbeidene til straffeloven 2005, og utleder av dette at «kriminalisering av forberedelseshandlinger kan begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet og til behovet for å kunne gripe inn tidlig for å avverge alvorlig kriminalitet».⁸³ Diskusjonen i forarbeidene til straffeloven 2005 gjaldt kriminalisering av forberedelseshandlinger generelt, og ikke terrorforberedelser.

At terrorhandlinger er blant de mest alvorlige forbrytelsene, taler for at dersom kriminalisering av forberedelseshandlinger generelt kan begrunnes i skadefølgeprinsippet, bør dette iallfall gjelde for slike alvorlige forbrytelser. Innledningsvis om lovforslaget uttaler departementet rett nok at terrorhandlinger er spesielt alvorlig på grunn av «det betydelige skadepotensialet og den særlig samfunnsskadelige karakteren ved slike handlinger».⁸⁴ Uttalelsen gir holdepoker for at lovgiver implisitt har anvendt skadefølgeprinsippet i begrunnelsen for kriminaliseringen av terrorforberedelser. Dette endrer likevel ikke det faktum at lovgiver har unnlatt å foreta en selvstendig og eksplisitt vurdering av hvordan kriminaliseringen av terrorforberedelser stiller seg i lys av skadefølgeprinsippet. Det kan hevdes å være lite presist å vise til en generell uttalelse om at «forberedelse bidrar til å skape fare for at skade kan oppstå», som begrunnelse for at skadefølgeprinsippet begrunner et slikt utvidet forsøksansvar som er lovfestet i § 131 tredje ledd.⁸⁵ En slik generell begrunnelse kan sies å være enda mindre tilstrekkelig når § 131 tredje ledd er så generell som den er, og kriminaliserer nærmest enhver form for forberedelse til terrorhandling. Dette støttes av forarbeidene til straffeloven 2005, hvor det i relasjon til spørsmålet om det burde innføres en generell bestemmelse om straff for forberedelseshandlinger uttales at:⁸⁶

«Spørsmålet om å kriminalisere handlinger som ligger enda fjernere fra en fullbyrdet overtredelse enn forsøk, har blitt stadig mer aktuelt i de senere årene. [...] Kriminalisering av forberedelseshandlinger var også en del av lovtiltakene mot terrorisme, som ble vedtatt i 2002. Det ble innført egne straffebud (§§ 147 a og b) [...]. I alle tilfellene som er nevnt, dreier det seg om målrettede lovtiltak som kriminaliserer nærmere bestemte forberedelseshandlinger.»

Spesialregelen i § 131 tredje ledd ble som nevnt lovfestet i 2013. Bestemmelsen kriminaliserer forberedelser til terrorhandlinger mer generelt, og ikke nærmere bestemte

⁸³ Jf. Prop. 131 L (2012-2013) s. 46 med henvisning til Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 104-105.

⁸⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61.

⁸⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 46 med henvisning til Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 104-105.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 102.

forberedelseshandlinger. Dette svekker tilstrekkeligheten av lovgivers henvisning til forarbeidene til straffeloven 2005 ytterligere: En så generell kriminalisering av forberedelseshandlinger som er lovfestet i § 131 tredje ledd, finner ikke eksplisitt støtte verken i forarbeidene til spesialbestemmelsen, eller i forarbeidene til den nye straffeloven.

Hvorvidt kriminalisering av medvirkning til overtredelse av § 131 tredje ledd kan begrunnes i skadefølgeprinsippet, berører ikke lovgiver overhodet. En årsak til dette kan være at lovgiver allerede har begrunnet den generelle kriminaliseringen av medvirkning i skadefølgeprinsippet, og derfor ikke ser det nødvendig å vurdere dette igjen i relasjon til § 131 tredje ledd. Samtidig innebærer § 131 tredje ledd, jf. § 15 en svært vid kriminalisering av terrorforberedelser, som det kan hevdes at lovgiver burde ha berørt i en viss utstrekning.

Lovgivers henvisning til forarbeidene til straffeloven 2005 er etter min mening upresis, og innebærer isolert sett ikke at skadefølgeprinsippet er tilstrekkelig begrunnet. Dersom henvisningen tolkes i lys av uttalelsen om at terrorhandlinger har et betydelig skadepotensial og en særlig samfunnsskadelig karakter, kan dette imidlertid styrke begrunnelsen i skadefølgeprinsippet. Vurderingen er likevel svært generell og implisitt, noe som etterlater tvil om hvorvidt lovgiver egentlig har vurdert hvordan skadefølgeprinsippet kan begrunne dagens kriminalisering av terrorforberedelser. Det kan derfor hevdes at lovgiver ikke i tilstrekkelig grad viser at skadefølgeprinsippet begrunner dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandlinger.

Dette innebærer ikke at kriminaliseringen ikke *kan* begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet, kun at lovgiver selv ikke har formidlet en tilstrekkelig begrunnelse.

4.3.3 Kan dagens kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandling begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet?

Ordlyden i § 131 tredje ledd omfatter nærmest alle typer terrorforberedelser, og § 15 gjelder alle former for medvirkning. Hvorvidt skadefølgeprinsippet kan begrunne kriminalisering av forsøk på medvirkning til terrorhandlinger, avhenger av hvilke forberedelses- og medvirkningshandlinger som vurderes. Av plasshensyn kan ikke alle de ulike handlingene eller handlingskombinasjonene vurderes. Ved fullendt medvirkning/forsøk på terrorhandling, vil det som regel gi god mening å si at handlingen innebærer en fare for alvorlig skade. Dette gjelder

særlig der gjerningspersonen har mistet kontrollen over det videre hendelsesforløpet. I dette avsnittet vil det derfor rettes søkelys mot tilfellene hvor gjerningspersonen fortsatt er i kontroll over det videre forløpet, og særlig på et tidlig stadium av forberedelsene, hvor handlingene som er begått isolert sett sjelden kan karakteriseres som «farlige».

På forberedelsesstadiet vil gjerningspersonen vanligvis være i kontroll over det videre forløpet. I slike tilfeller er det ikke nødvendigvis handlingene som allerede er begått som innebærer en fare for skade, men hva som kan komme til å skje videre dersom gjerningspersonen ikke ombestemmer seg. Kriminalisering på dette stadiet kan ved første øyekast fremstå begrunnet i gjerningspersonens sinnelag, og ikke i skadefølgeprinsippet.

På den andre siden kan også forberedelseshandlinger på et relativt tidlig stadium, hvor gjerningspersonen fortsatt sitter med kontrollen over det videre hendelsesforløpet, gi en objektiv tredjepart grunn til alvorlig bekymring for at en terrorhandling vil finne sted. I slike tilfeller kan terrorforberedelsene allerede sies å utgjøre en trussel mot rettsgoder § 131 er satt til å verne, slik som den allmenne sikkerheten og kollektive interesser. Når terrorforberedelsene for en nøytral tredjeperson kan sies å forstyrre en vernet frihetssfære, kan det hevdes at faren for skade er så stor at myndighetene bør kunne gripe inn.⁸⁷ På denne måten kan kriminalisering av terrorforberedelser som objektivt kan oppfattes som trusler om terrorhandling begrunnes i skadefølgeprinsippet.

Når det gjelder *medvirkning* til overtredelse av § 131 tredje ledd, kan det argumenteres for at kriminalisering av fysisk og psykisk medvirkning kan begrunnes ut fra skadefølgeprinsippet, forutsatt at vilkåret om fullbyrdelsesforsett er oppfylt. Der medvirkeren med fullbyrdelsesforsett aktivt forsøker å bidra til en terrorhandling, kan den fare for skade som hovedgjerningen representerer for det vernede rettsgodet medføre at også medvirkerens handling kan karakteriseres som farlig.

Ved passiv medvirkning har ikke medvirkeren begått en handling som kan karakteriseres som farlig. I slike tilfeller er det imidlertid unnlåtelsen av å handle som medfører en fare for skade.

⁸⁷ Sml. Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 359-360, hvor forfatterne skriver at det da «foreligger [...] en situasjon som myndighetene må være berettiget til å beskytte borgerne mot».

På denne måten kan skadefølgeprinsippet isolert sett også begrunne kriminalisering av passiv medvirkning til overtredelse av § 131.

4.4 Bør konkretiseringskravet være det samme for alle typer medvirkning?

4.4.1 Innledning

Alle former for medvirkning til terrorhandling – og forsøk på dette – er kriminaliserte.⁸⁸ Med «former for medvirkning» siktes det til ulike typer årsakssammenheng mellom medvirkningshandlingen og hovedgjerningen.⁸⁹ Dersom det ikke foreligger slik årsakssammenheng, kan det i høyden bli spørsmål om ansvar for forsøk på medvirkning.⁹⁰ Uavhengig av om det er spørsmål om fullbyrdet medvirkning eller forsøk på medvirkning, må årsakssammenhengen vurderes. Her skilles det gjerne mellom fysisk, psykisk og passiv medvirkning.⁹¹

Selv om avhandlingen avgrenser mot en drøftelse av kravet om årsakssammenheng, kan det være interessant å undersøke om formen for medvirkning kan ha innvirkning på konkretiseringskravet til fullbyrdsforsettet. I avsnitt 4.4 er formålet å undersøke om konkretiseringskravet til fullbyrdsforsettet bør være det samme i relasjon til alle de ulike formene for medvirkning. I den forbindelse vil det først gis en kort oversikt over hva medvirkningstypen innebærer, med særlig fokus på (forsøk på) medvirkning til terrorhandling. Deretter vil det vurderes om konkretiseringskravet til fullbyrdsforsettet bør være det samme ved fysisk, psykisk og passiv medvirkning.

4.4.2 Fysisk medvirkning til terrorhandling

Om fysisk medvirkning uttales det i forarbeidene til § 15 at det er «et grunnkrav for straff at bistanden faktisk virker med i utføringen av hovedgjerningen». Forarbeidene trekker videre

⁸⁸ Se avsnitt 2.1.

⁸⁹ Straffeloven § 15 gjelder den som «medvirker til» overtredelsen. I dette vilkåret ligger som nevnt et krav om et medvirkende årsaksforhold mellom medvirkerens handling og hovedgjerningen, se avsnitt 2.1.

⁹⁰ Se avsnitt 2.2.

⁹¹ Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 332.

frem praktiske eksempler på fysisk medvirkning, slik som transport til gjerningsstedet, vakthold mens hovedgjerningen utføres, og å bidra med utstyr som hovedgjerningspersonen skal benytte seg av under utførelsen.⁹² I relasjon til § 131, uttaler Husabø at denne formen for medvirkning kjennetegnes ved at «det medvirkeren har gjort, har virket inn på utføringen av hovedgjerningen og dermed materialisert seg i det konkrete bruddet på § 131».⁹³ Ved forsøk på medvirkning er det imidlertid ikke nødvendig at hovedgjerningen blir fysisk preget av medvirkningshandlingen. Medvirkeren må likevel ha hatt forsett om at handlingen hans skal prege hovedgjerningen fysisk, selv om den viser seg å ikke gjøre det.

Her er det imidlertid viktig å ta høyde for rettsstridskravet, som begrenser området for straffbar medvirkning.⁹⁴ Dette gjør at for eksempel selgere av midler som blir brukt i en terroraksjon, eller tjenesteytere som hovedgjerningspersonen måtte benytte seg av, ofte vil være fritatt for medvirkningsansvar. Det må uansett foretas en konkret vurdering av den eventuelle medvirkerens handling og forsett.

En rekke fysiske medvirkningshandlinger rammes både av § 131 og andre straffebud i straffeloven kapittel 18.⁹⁵ Dersom en medvirkningshandling også er straffbar etter § 131, skal likevel ikke reglene anvendes i konkurrans.⁹⁶ Da er det § 131, med den vesentlig høyere strafferammen, som gjelder. Avgjørende for om det fysiske bidraget skal straffes etter § 131, istedenfor et av de mer spesialiserte medvirkningsstraffebudene i kapittel 18, er om medvirkerens fullbyrdelsesforsett dekker en mer konkret terroraksjon.⁹⁷ Konkretiseringskravet til fullbyrdelsesforsettet er derfor av vesentlig betydning for strafferammen, og dermed også for hensynet til forutberegnelighet for gjerningspersonen.

Høyesterettspraksis fastsetter at det er et minstekrav at en medvirkers fullbyrdelsesforsett omfatter at noen andre vil begå en handling som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i § 131. I tillegg kreves det en nærmere konkretisering av fullbyrdelsesforsettet.⁹⁸ Høyesteretts

⁹² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 411.

⁹³ Husabø (2018) s. 60.

⁹⁴ Se avsnitt 2.1.

⁹⁵ Se for eksempel § 135 om terrorfinansiering og § 136 a om deltakelse mv. i en terrororganisasjon.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 319.

⁹⁷ Husabø (2018) s. 194.

⁹⁸ Jf. HR-2022-1299-A, se avsnitt 3.2.4.3.

bemerkninger til avgjørelsen i Rt. 2008 s. 1342 i HR-2022-1299-A, kan tas til inntekt for at konkretiseringskravet er særlig lavt ved fysisk medvirkning.⁹⁹

I Rt. 2008 s. 1342 uttalte ankeutvalget i avsnitt 16 at det «ikke [er] et vilkår for domfellelse at forsettet omfatter hvem den fornærmede er, eller hva som blir borttatt – så lenge forsettet knytter seg til at det blir begått et grovt ran innen rimelig tid». Aktor i HR-2022-1299-A argumenterte for den samme forståelsen, nemlig at «[s]å lenge medvirkerens forsett omfatter at det vil bli begått en handling som rammes av § 131 første ledd eller § 132 innen rimelig tid, stilles det ikke ytterligere krav til forsettet med hensyn til sted, forøvelsesmåte, hvem hovedgjerningspersonen eller offer vil være og så videre».¹⁰⁰

Til dette innvendte Høyesterett at «forsettet med hensyn til forøvelsesmåten forutsetningsvis var konkretisert et stykke på vei i saken i Rt. 2008 s. 1342: Medvirkeren hadde skaffet våpenet og bilen som skulle brukes under ranet».¹⁰¹ Uttalelsen kan tolkes slik at Høyesterett mener at fysiske medvirkningshandlinger i seg selv innebærer en viss konkretisering av medvirkerens fullbyrdelsesforsett med hensyn til forøvelsesmåten. Som Rt. 2008 s. 1342 og Rt. 1974 s. 382 (Lillehammer-saken) illustrerer, vil dette ofte innebære en tilstrekkelig konkretisering.

Det kan hevdes at det lave konkretiseringskravet som Høyesterett har sluttet seg til er særlig forsvarlig i relasjon til fysisk medvirkning. Slik medvirkning kan sies å være den mest aktive formen for medvirkning, ettersom den forutsetter at medvirkeren gjør noe fysisk, noe som stort sett krever større anstrengelser enn for eksempel å oppfordre noen til å begå en terrorhandling. Ved fysisk medvirkning vil medvirkningshandlingen dessuten i seg selv innebære at fullbyrdelsesforsettet er konkretisert i en viss grad. Dersom det kan bevises at medvirkeren har fullbyrdelsesforsett om at noen andre vil begå en terrorhandling innen rimelig tid, og likevel velger å anstrenge seg for å komme med et fysisk bidrag til dette, bør det ikke kreves en mye nærmere konkretisering av fullbyrdelsesforsettet for å kunne holdes ansvarlig for (forsøk på) medvirkning til terrorhandling. Så lenge fullbyrdelsesforsettet er konkretisert enten med hensyn til tid, sted, forøvelsesmåte eller offer, kan det sies at medvirkerens forsett dekker en konkret terrorhandling. Da kan det påstås å være så klanderverdig å anstrenge seg for å bidra aktivt til

⁹⁹ Rt. 2008 s. 1342 er omtalt i avsnitt 3.2.4.2.

¹⁰⁰ HR-2022-1299-A avsnitt 27.

¹⁰¹ HR-2022-1299-A avsnitt 28.

terrorhandlingen, at det er få betenkeligheter ved å karakterisere bidraget som (forsøk på) medvirkning til terrorhandling.

4.4.3 Psykisk medvirkning til terrorhandling

Psykisk medvirkning kjennetegnes av at medvirkeren fremkaller eller styrker et forbrytersk forsett hos hovedgjerningspersonen.¹⁰² I *Terrorisme i norsk strafferett*, fremhever Husabø enkelte praktiske eksempler på psykisk medvirkning til terrorhandling:¹⁰³

«Eit typisk tilfelle er å oppfordra andre til ei terrorhandling, til dømes ved å rekruttera nokon til eit team som skal utføra ein konkret terroraksjon. Eit anna døme er å gi råd om korleis ei bombe skal lagast, eller kvar og når terrorhandliga bør utførast. Også det å avtala ei terrorhandling med andre utgjer psykisk medverking.»

Også den som på forhånd har avtalt å hjelpe en hovedgjerningsperson med å rømme etter at terrorhandlingen er utført, kan holdes ansvarlig for psykisk medvirkning.¹⁰⁴

Ved denne formen for medvirkning innebærer altså medvirkningshandlingen å påvirke hvordan en potensiell hovedgjerningsperson tenker om overtredelsen. For at kravet om fullbyrdelsesforsett skal være oppfylt for medvirkerens del, kreves det at forsettet er konkretisert utover at noen andre vil begå en eller annen terrorhandling. Medvirkerens fullbyrdelsesforsett kan for eksempel være konkretisert med hensyn til tid, sted og offer for terroraksjonen, hvem som skal være hovedgjerningsperson, eller den konkrete forøvelsesmåten.

For at fullbyrdelsesforsettet skal være tilstrekkelig konkretisert, kan det hevdes at det bør kreves at medvirkerens forsett i det minste er nærmere konkretisert med hensyn til enten tid, sted, eller offer for den tenkte terrorhandlingen. Dersom medvirkeren verken har forsett om når, hvor, eller hvem terrorhandlingen skal ramme, kan han vanskelig sies å ha hatt forsett om en konkret

¹⁰² Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 411 hvor lovgiver påpeker at det for psykisk medvirkning «kreves at hovedlovbryteren påvirkes og blir mer innstilt på å utføre lovbruddet – forsettet styrkes. Hvis ikke er det i høyden tale om forsøk på medvirkning».

¹⁰³ Husabø (2018) s. 60. Flere av disse handlingene rammes også av egne straffebud, slik som § 136 bokstav a og b om oppfordring og rekruttering til terrorhandlinger, og § 133 om terrorforbund. Som HR-2022-1299-A viser kan imidlertid handlingene utgjøre (forsøk på) psykisk medvirkning til terrorhandling, jf. § 131, jf. § 15, dersom medvirkerens fullbyrdelsesforsett er tilstrekkelig konkretisert.

¹⁰⁴ Husabø (2018) s. 60. Det er som nevnt et grunnvilkår for straffbart medvirkningsansvar at bistanden gis «før eller under utføringen av hovedgjerningen», jf. Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 410. Dersom bistanden er avtalt i forkant av lovbruddet, kan handlingen imidlertid være egnet til å styrke hovedgjerningspersonen forsett. På den måten kan bistanden sies å være gitt «før [...] utføringen av hovedgjerningen».

terrorhandling. Ved å kun ha forsett med hensyn til forøvelsesmåten for en terrorhandling, kan dette fort bli svært generelt, og gjelde for et uoversiktlig antall terrorhandlinger.¹⁰⁵

Ut over dette er det vanskelig å si noe generelt om konkretiseringskravet. I lys av skadefølgeprinsippet bør det likevel generelt kreves at fullbyrdelsesforsettet er tilstrekkelig konkretisert til at den psykiske medvirkningshandlingen kan sies å være farlig i seg selv, og da med tanke på fare for en konkret terrorhandling innen rimelig tid.¹⁰⁶ Dersom skadefølgeprinsippet ikke kan begrunne straffansvar, bør heller ikke konkretiseringskravet anses oppfylt i relasjon til § 131, jf. § 15.

4.4.4 Passiv medvirkning til terrorhandling

Også ren passivitet kan etter omstendighetene utløse medvirkningsansvar.¹⁰⁷ Ved passiv medvirkning har ikke medvirkeren bidratt aktivt til hovedgjerningen, slik som ved fysisk og psykisk medvirkning, men forholdt seg passiv og unnlatt å hindre at hovedgjerningen materialiserte seg.¹⁰⁸ Husabø skriver at straffansvar for passiv medvirkning «forutsetter kunnskap om faren, evne til å hindre eller motvirke utfallet, og at det hvilte en særlig forventning på personen om å gripe inn».¹⁰⁹ I tillegg må det foretas en særlig rettsstridsvurdering av om det var rimelig å kreve en bestemt type innsats eller offer av den potensielle medvirkeren.¹¹⁰ Kombinasjonen av disse vilkårene tilsier at det skal en del til for å kunne holdes straffansvarlig for (forsøk på) passiv medvirkning til terrorhandling.

Det er vanligvis begrenset hvem som har kunnskap om den konkrete faren for terrorhandling. Normalt er det bare de som allerede er aktivt involverte, enten ved å være hovedmann eller

¹⁰⁵ Oppfordring og opplæring til terrorhandlinger rammes av § 136. Dersom medvirkerens fullbyrdelsesforsett ikke er konkretisert med hensyn til offer, tid eller sted for terrorhandlingen, kan det argumenteres for at fullbyrdelsesforsettet ikke er tilstrekkelig konkretisert til å kunne si at det omfatter en konkret terrorhandling. I så tilfelle kan ikke medvirkeren straffes etter § 131, jf. § 15.

¹⁰⁶ Se avsnitt 4.2.2 om skadefølgeprinsippet som grunnvilkår for kriminalisering.

¹⁰⁷ Se for eksempel HR-2018-262-U avsnitt 20, HR-2019-561-A og HR-2019-2205-A avsnitt. 63. De nevnte høyesterettsavgjørelsene gjaldt spørsmål om passiv medvirkning til mishandling av barn. Ansvarsformen er likevel teoretisk sett aktuell også for (forsøk på) medvirkning til terrorhandling, jf. Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 249 og Husabø (2018) s. 61.

¹⁰⁸ Det er denne hindringssammenhengen som utgjør årsakskravet ved passiv medvirkning. Grønning, Husabø og Jacobsen skriver at det «[i] dette ligger en hypotetisk vurdering om at den aktive handlingen som personen har unnlatt, mest sannsynlig ville brutt den årsaksrekken som for eksempel har ledet frem til en skade», se Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 350.

¹⁰⁹ Husabø (2018) s. 61. Disse vilkårene for passiv medvirkning går igjen i høyesterettspraksis og juridisk teori, se for eksempel HR-2019-561-A og Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 350 med videre henvisninger.

¹¹⁰ Grønning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 350.

aktiv medvirker, som vet at en terrorhandling er på gang.¹¹¹ I et tilfelle der terrorhandlingens time er kommet, kan det likevel tenkes at en vaktmann som arbeider på stedet hvor terrorhandlingen skal skje, observerer terroristen og forstår at en terrorhandling er nært forestående.¹¹² Da kan vaktmannen sies å ha kunnskap om faren. Gjennom sin stilling som vaktmann har han også et særlig ansvar for tryggheten på stedet, som kan tilsi at det hviler en særlig forventning på personen om å gripe inn. Avhengig av de konkrete omstendighetene og gjerningspersonens utrustning, kan det også tenkes at vaktmannen har evne til å hindre terroristen i å gjennomføre terrorhandlingen.

Samlet sett kunne dette tilsi at vaktmannen kan holdes ansvarlig for passiv medvirkning dersom han ikke griper inn. Etter en rettsstridsvurdering vil det likevel sjelden være rimelig å kreve at en hvilken som helst vaktmann skal overmanne en terrorist, og potensielt ofre livet sitt i forsøk på å hindre et terrorangrep. Som Andenæs skriver, vil det «neppe stemme med vanlige rettferdsforestillinger å bruke straff for manglende heroisme».¹¹³

Avhengig av situasjonen kan det være rimelig å forvente at vaktmannen varsler mulige ofre og nødetater, og slik forsøker å hindre terrorhandlingen eller minimere skadeomfanget. Uansett kan det sies å stride mot den allmenne rettsfølelsen å holde vaktmannen straffansvarlig for (forsøk på) passiv medvirkning til terrorhandling. Hvis dette skal være mulig bør iallfall den potensielle medvirkerens forsett være svært konkretisert: Han bør vite mer eller mindre nøyaktig hvilken fare det er tale om, ha et klart bilde av hvordan det er forventet at han griper inn, og at dette er noe han kan og bør gjøre. I en situasjon som den illustrerte vil imidlertid overraskelsesmomentet normalt være så stort, og tiden så knapp, at vaktmannens forsett neppe vil rekke å bli tilstrekkelig konkretisert til at han kan holdes straffansvarlig for (forsøk på) medvirkning til terrorhandling.¹¹⁴

Ettersom § 131 tredje ledd utvider den nedre grensen for forsøk, kan medvirkningsansvar være aktuelt så tidlig som på et forberedende stadium. På dette stadiet er det som nevnt normalt bare dem som allerede er aktivt involverte, som vet at en terrorhandling er på gang. Det kan likevel tenkes at terrorforberedelsene foregår i en husstand hovedgjerningspersonen deler med noen

¹¹¹ Husabø (2018) s. 61.

¹¹² Inspirasjon til eksempelet er hentet fra Husabø (2018) s. 61.

¹¹³ Se Gröning, Husabø og Jacobsen (2019) s. 313 med videre henvisning til Andenæs (1942) s. 459.

¹¹⁴ Rt. 2010 s. 1630 gjaldt et spørsmål om passiv medvirkning. Høyesterett uttaler i relasjon til handlingsplikten at «ein deltakar må ha tid og grunnlag for å områ seg, sjølv om dette vil måtte variere etter kva situasjonen er». For at det skal være mulig å handle, må personen rekke å tenke ut tanken. Rekker han ikke dette, kan det sies å ikke foreligge et mulig handlingsalternativ. Da kan han heller ikke holdes ansvarlig for passiv medvirkning.

andre, som for eksempel foreldre eller samboer. Slike personer kan antas å ha en nær tilknytning til hovedgjerningspersonen. Forutsatt at disse får kunnskap om faren for at en terrorhandling vil komme til å skje, for eksempel fordi hovedgjerningspersonen ikke skjuler forberedelsene sine godt nok, kan det sies å hvile en særlig forventning på disse om å gripe inn. Ved å varsle politiet om bekymringen, kan foreldre/samboer bidra til å motvirke at terrorhandlingen finner sted. Det må likevel fortas en rettsstridsvurdering, hvor spørsmålet blir om det er rimelig å kreve at nærstående av hovedgjerningspersonen angir vedkommende til politiet.¹¹⁵

I rettsstridsvurderingen kan det trekkes vekslers til bestemmelsen om avvergingsplikt i § 196. Bestemmelsen gjelder for en rekke angitte alvorlige straffbare handlinger, og første ledd bokstav a fastsetter at:

«Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge et lovbrudd eller følgene av det, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig, og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at lovbruddet er eller vil bli begått. Avvergingsplikten [...] gjelder lovbrudd som nevnt i [...] § 131 (terrorhandling)».

Paragraf 196 tredje ledd bokstav b fastsetter imidlertid at:

«Brudd på avvergingsplikten straffes ikke når [...] plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette [...] hans nærmeste [...] for siktelse eller tiltale».

Ettersom den nedre grensen for straffbart forsøk i § 131 tredje ledd er utvidet sammenlignet med § 16, slik at også enkelte forberedelseshandlinger er kriminalisert, vil en slik angivelse til politiet med stor sannsynlighet kunne utsette hovedgjerningspersonen for siktelse eller tiltale. Ordlyden i § 196 tilsier derfor at hovedgjerningspersonens nærstående ikke ville kunne straffes for å ha unnlatt å anmelde til politiet i et slikt tilfelle. Dette taler for at det samme bør gjelde i relasjon til spørsmålet om passiv medvirkning etter § 131 tredje ledd, jf. § 15.

I rimelighetsvurderingen må den nærstående sine interesser i å ta være på sine nærmeste, avveies mot interessen i å hindre at terrorhandling finner sted. Ettersom overtredelse av § 131 er ett av de mest alvorlige straffbare forholdene i norsk straffelovgivning, og rammer både de konkrete ofrene og samfunnet for øvrig, kan det hevdes at en samboers/forelders interesse i at

¹¹⁵ Med «nærstående» menes her dem som er legaldefinert som «de nærmeste», jf. strl. § 9. Dette inkluderer blant annet foreldre, søsken og ektefeller/samboere som lever i et ekteskapsliknende forhold ol., se § 9.

hovedgjerningspersonen ikke skal straffeforfølges, ikke veier tungt nok til å fritta for straffansvar for passiv medvirkning i en slik situasjon. Risikoen ved å ikke anmelde kan her sies å være for stor til at de nærstående skal fritas for en aktivitetsplikt. Dette tilsier at det kan være rimelig å kreve at nærstående av hovedgjerningspersonen angir vedkommende til politiet, dersom de vet, eller tror at gjerningspersonen mest sannsynlig, har forsett om å fullbyrde en terrorhandling.

For å holde nærstående straffansvarlige for passiv medvirkning dersom de unnlater å forsøke å hindre terrorhandlingen, kan det hevdes at det bør kreves at deres fullbyrdelsesforsett er mer konkretisert enn det lave kravet rettspraksis har vist at gjelder for aktiv medvirkning. At det bør kreves at den potensielle medvirkeren har konkret kunnskap om faren for terrorhandling, støttes av at de i utgangspunktet er fritatt fra avvergingsplikten etter § 196. I tillegg tilsier den alminnelige rettsfølelsen at det bør være en høy terskel for å holdes ansvarlig for forsøk på passiv medvirkning til terrorhandling, særlig dersom hovedgjerningspersonen fortsatt er på et forberedende stadium som ligger i nærheten av den nedre grensen for forsøk i § 131 tredje ledd.¹¹⁶

4.4.5 Konklusjon

Det finnes ingen konkrete holdepunkter i rettskildene for at konkretiseringskravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett ved (forsøk på) medvirkning til terrorhandling er ulikt i relasjon til de ulike formene for medvirkning. Argumentasjonen i avsnitt 4.4 viser likevel at det er grunnlag for å påstå at det *bør* være forskjeller i konkretiseringskravet for fysisk, psykisk og passiv medvirkning til terrorhandling.

For det første kan det argumenteres for at det bør kreves større grad av konkretisert fullbyrdelsesforsett ved psykisk medvirkning til terrorhandling, enn ved fysisk medvirkning. Bakgrunnen for denne påstanden er at forsettet ved fysisk medvirkning – forutsatt at medvirkeren har fullbyrdelsesforsett om at noen andre vil begå en terrorhandling innen rimelig tid – normalt naturlig vil innebære en viss konkretisering. Dersom medvirkeren for eksempel har bidratt med å skaffe andre et middel til å lage en bombe, vil forsettet hans vanligvis være konkretisert med hensyn til forøvelsesmåten for terrorhandlingen. Dersom medvirkeren frakter

¹¹⁶ Med en så høy terskel for å kunne holdes ansvarlig for passiv medvirkning, vil nok, som Husabø skriver, «et rent passivt medvirkningsansvar [i praksis] sjelden oppstå i relasjon til § 131», jf. Husabø (2018) s. 61.

hovedpersonen til stedet der terrorhandlingen skal skje, vil forsettet som regel være konkretisert med hensyn til tid og sted for terrorhandlingen. Det samme gjelder der han skaffer andre billetter i forbindelse med en terroraksjon. I lys av det lave konkretiseringskravet som er utviklet gjennom høyesterettspraksis, vil konkretiseringskravet i slike tilfeller normalt være oppfylt. Ved økonomisk støtte bør det imidlertid kreves en enda mer inngående vurdering av forsettet, ettersom det da ikke er noen naturlig automatikk i at det fysiske bidraget forteller noe implisitt om medvirkerens fullbyrdelsesforsett. Det må uansett tas høyde for rettsstridskravet.

For psykisk medvirkning er imidlertid sammenhengen mellom medvirkningshandlingen og konkretiseringen av medvirkerens fullbyrdelsesforsett ofte noe mindre plausibel. Ved for eksempel oppfordring eller rekruttering til terrorhandling, må det kreves noe mer enn at medvirkerens forsett dekker at én eller annen terrorhandling vil bli begått. For at medvirkerens fullbyrdelsesforsett skal kunne sies å omfatte at en mer konkret terrorhandling vil finne sted, bør det stilles som minstekrav at forsettet iallfall til en viss grad er konkretisert med hensyn til tid, sted eller offer for terrorhandlingen. Først da kan man si at det dreier seg om oppfordring/rekruttering til en konkret terrorhandling, og ikke kun en generell oppfordring.

Det kan videre hevdes at det bør være et krav at den psykiske medvirkningen retter seg mot en begrenset personkrets for å være omfattet av § 131, slik en fysisk medvirkningshandling naturlig gjør. Først da er det naturlig å si at medvirkeren har forsett om at noen andre vil fullbyrde en konkret terrorhandling. Dersom «noen andre» er hvem som helst, kan forsettet fort bli så lite presist at det fortsatt bare er tale om en ønsketenkning hos medvirkeren, og ikke noe han faktisk ser for seg at vil fullbyrdes. Høyesterett synes også å ha vektlagt dette i vurderingen av fullbyrdelsesforsettet i HR-2022-1299-A.¹¹⁷ At personkretsen den psykiske medvirkningen retter seg mot er anonyme, bør likevel ikke være avgjørende. Planlegging og rekruttering til terrorhandlinger foregår ofte over krypterte sosiale medier, slik som Telegram. Dersom det skulle kreves at medvirkningen rettet seg mot en bestemt, identifiserbar person, ville derfor § 131 fått et snevert og lite praktisk anvendelsesområde.

Konkretiseringskravet til fullbyrdelsesforsettet for en medvirker ved (forsøk på) passiv medvirkning til terrorhandling, kan hevdes å burde være vesentlig strengere enn for aktiv medvirkning. Særlig dersom hovedgjerningspersonen fortsatt er på et forberedende stadium som ligger i nærheten av den nedre grensen for forsøk i § 131 tredje ledd, bør det vises

¹¹⁷ Se avsnitt 3.2.4.3.

tilbakeholdenhet med straffansvar for passiv medvirkning. Medvirkerens fullbyrdelsesforsett bør da være så konkretisert at det kan karakteriseres som ytterst klanderverdig og farlig å forholde seg passiv, om forholdet overhodet skal kunne rammes av § 131, jf. § 15.

5 Konklusjon

Formålet med avhandlingen var å undersøke konkretiseringskravet til en medvirkers fullbyrdelsesforsett i relasjon til § 131 tredje ledd. Analysen og gjennomgangen i kapittel 3, viser at det er begrenset veiledning å hente fra rettskildene om konkretiseringskravet. Etter HR-2022-1299-A er det likevel sikkert at det må foretas «en kokret helhetsvurdering, der konkretiseringen av visse omstendigheter ved hovedhandlingen kan veie opp for manglende konkretisering av andre».¹¹⁸ Hvor terskelen for hva som samlet sett er tilstrekkelig ligger, er uklart. Analysen av rettspraksis viser likevel at konkretiseringskravet generelt sett ikke er særlig strengt, spesielt ikke for fysisk medvirkning.¹¹⁹

Etter mitt syn bør rettsanvenderen utvise varsomhet når en medvirkers fullbyrdelsesforsett skal vurderes i relasjon til § 131 tredje ledd. Straffebudet innebærer en svært vid kriminalisering av forberedelseshandlinger, som i seg selv kan hevdes å være problematisk. På et så tidlig stadium bør forsettet være av en kvalitet som kan veie opp for de betenkeligheter som knytter seg til kriminaliseringen.¹²⁰

En ytterligere betenkelighet ved kriminalisering av forberedelseshandlinger generelt, er at straffansvaret blir mer subjektivisert, slik at kravet til subjektiv skyld får større betydning. Dette innebærer at det særlig er hva gjerningspersonen har tenkt som skiller straffbare forhold fra straffrie handlinger.¹²¹ Problemet med en slik subjektivisering av straffansvaret er at det ofte vil være vanskelig å føre sikre bevis for hva gjerningspersonen har tenkt, noe som gjør bevisbedømmelsen utfordrende. Utfordringen er desto større i relasjon til § 131 tredje ledd, jf. § 15, hvor de subjektive vilkårene er mange: Medvirkeren må både ha fullbyrdelsesforsett og medvirkningsforsett, og i tillegg kommer vilkåret om terrorhensikt. Den utfordrende bevisbedømmelsen kan igjen lede til økt risiko for uriktige domfellelser.¹²² Det grunnleggende

¹¹⁸ Se avsnitt 3.2.4.3.

¹¹⁹ Se avsnitt 3.2.3 om Lillehammer-saken.

¹²⁰ Se særlig avsnitt 1.3 om kritikken som er rettet mot § 131 tredje ledd.

¹²¹ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 103.

¹²² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 103. Departementet uttaler i forarbeidene til § 131 tredje ledd at domstolene «ikke [er] ukjent med å måtte vurdere bevis for gjerningspersonens subjektive forhold i tilfeller hvor straffbarheten i stor utstrekning beror på dette. Forslaget tar utgangspunkt i det etablerte alminnelige forsøksansvaret, som reiser tilsvarende problemstillinger», se Prop. 131 L (2012-2013) s. 61. Etter mitt syn blir det for enkelt å sammenligne betenkelighetene subjektiviseringen i § 131 tredje ledd representerer med § 16. Som avhandlingen viser knytter det seg vesentlig større rettssikkerhetsmessige betenkeligheter til subjektiviseringen i § 131 tredje ledd, noe som var ett av hovedargumentene mot å innføre et lignende straffebud i 2002, jf. Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 43. Det er vanskelig å se at det har skjedd noen endring i de rettssikkerhetsmessige betenkelighetene tilknyttet subjektiviseringen i tidsrommet 2002-2013.

prinsippet om at enhver rimelig og fornuftig tvil skal komme den tiltalte til gode reduserer rett nok risikoen, men den vil likefult være til stede.¹²³ Ved å stille et visst krav til konkretiseringen av fullbyrdelsesforsettet, kan faren for «forhastede skyldig-kjennelser» og uriktige domfellelser reduseres, og rettssikkerheten styrkes.¹²⁴

¹²³ Se f.eks. Rt. 2005 s. 1353 avsnitt 14.

¹²⁴ Jon Skeie, *Den norske strafferett: 1: Den alminnelige del*, 2. utg., Norli 1946, s. 281.

Kilderegister

Norske lover

Lov 22. mai 1902 nr. 10 om Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven 2005).

Lov 21. juni 2013 nr. 85 om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

Norske lovforarbeider

Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme – gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001).

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet).

Innst. 442 L (2012-2013) Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.).

Høyesterettspraksis

Rt. 1974 s. 382

Rt. 2005 s. 1353

Rt. 2008 s. 1342

Rt. 2010 s. 1630

Rt. 2015 s. 149

HR-2018-262-U

HR-2019-561-A

HR-2019-2205-A

HR-2022-1299-A

Underrettspraksis

TOSL-2021-40978

Juridisk litteratur

Andenæs, Johs., Georg Fr. Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utg., Universitetsforlaget 2016.

Andenæs, Johs., *Straffbar unnløtelse: et bidrag til strafferettsdogmatikken*, Tanum 1942.

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utg., Universitetsforlaget 2001.

Grønning, Linda, Erling Johannes Husabø og Jørn Jacobsen, *Frihet, forbrytelse og straff: En systematisk fremstilling av norsk strafferett*, 2. utgave, Fagbokforlaget 2019.

Holter, Katrine, *Det utvidede ansvaret for terrorforsøk: Med en analyse av Oslo tingretts dom i sak TOSL-2021-40978*. Tidsskrift for Strafferett nr. 4 2021 s. 398-426.

Husabø, Erling Johannes, *Terrorisme i norsk strafferett: Ein analyse av straffelova kapittel 18*, Fagbokforlaget 2018.

Skeie, Jon, *Den norske strafferett: 1: Den alminnelige del*, 2. utgave, Norli 1946.